

Sivil Toplum, Sivil Katılım ve Barış İnşası¹

Thaina Paffenholz ve Christoph Spurk

1990'lı yıllarda çatışmaların çoğalmasıyla ve uluslararası kamuoyunun uğraştığı barış-ınşası çabalarının karmaşıklaşmasıyla birlikte, hem bağışçılar hem de barış-ınşası söylemi sivil toplumun potansiyel rolüne daha fazla odaklandı. Bu durum sivil toplum nezdinde gerçekleşen barış-ınşası girişimlerinde muazzam bir artışa neden olsa da, sivil toplum ve barış-ınşası arasındaki ilişkiye dair araştırma gündemi ve tartışma bu artışa aynı derecede eşlik etmedi. Silahlı çatışma bağlamında sivil toplumun ve sivil katılımın spesifik rolü hakkında sistematik incelemelerin sayısı oldukça azken silahlı çatışma potansiyeline, çatışmanın sınırlarına ve çatışmayı etkileyen kritik etkenlere ilişkin analizler daha da azdır.

Bu çalışmanın amaçları şunlardır:

- Sivil toplum ve barış-ınşası bağlantısına dair halihazırda yapılmış araştırmaları incelemek,
- Faaliyetlerde edinilen deneyimleri ve çıkarılan dersleri ele almak,
- İşlevsel ilkeler, yol haritaları ile sonraki araştırmalar için sorular ortaya koymak.

Bu çalışma, sivil toplum kavramına, tarihçesine ve farklı bağlamlarda anlamlandırılma biçimlerine ilişkin genel bir bakış niteliğindedir. Bu çalışma, sonrasında barış-ınşası bağlamına uygulanmak üzere; demokrasi teorisine, kalkınma söylemine ve vaka çalışmaları ile ortaya konan bilgi birikimine yaslanıp sivil toplumun işlevlerine dair analitik bir çerçeve sunmaktadır. Barış-ınşası teorisi ve pratiği; sivil toplumun işlevleri, geçerliliği, kapsamı ve içeriği bakımından incelenmektedir. Sonuçların gösterdiği üzere, sivil toplumun salt varlığı ve destek görmesi kendiliğinden barış-ınşasına yol açmamaktadır. Sivil toplumun rolünün ve barışın inşa edilmesi için sahip olduğu potansiyelin iyi bir şekilde anlaşılması gerekmektedir. Farkında olunması gereken bir diğer nokta şudur: sivil toplumun bazı rolleri ve işlevleri çatışmanın hangi safhada olduğuna göre değişkenlik arz etmekte ve her safha için eşit derecede alakalı ve etkili olmayabilmektedir.

Demokrasi teorisindeki sivil toplum söylemi, kalkınma ve sivil toplumda barış-ınşası söylemleriyle birleştirildiğinde sivil toplumun rolünün daha net ve üzerine odaklanılmış bir biçimde anlaşılacağı bu araştırmanın tezidir. Özellikle, işlevselci (*functionalist*) bir analitik çerçevenin kullanılması güncel tartışmalar için önemli bir katkıdır.

Bu çalışma, demokrasi ve kalkınma literatürleri ile sivil toplumun yedi temel işlevi üzerinden geliştirilen analitik çerçeveyi temel almaktadır. Sivil toplumun yedi temel işlevi şunlardır: (i) koruma; (ii) izleme ve hesap verebilirlik; (iii) savunuculuk ve kamu iletişimi; (iv) sosyalleşme

---

¹ Metnin okunabilirliğini arttırmak için başlığının yanında “*” işareti olan bölümler tam olarak çevrilmemiş, özet geçilmiştir. Orijinal adı “Civil Society, Civic Engagement and Peacebuilding” olan makalenin kaynağı için: *Social Development Papers, Conflict Prevention & Reconstruction, Paper no. 36, October 2006*. Metnin çevirisi Hakikat, Adalet, ve Hafıza Çalışmaları adına Harun Ercan tarafından yapılmıştır.

ve barış kültürü; (v) çatışmaya duyarlı toplumsal birliktelik; (vi) arabuluculuk ve kolaylaştırıcılık; (vii) hizmet sağlama.

Bu çalışma aynı zamanda, sivil toplumun barış-inşasında yapıcı bir rol oynamasını sağlayan koşulların incelenmesi ve sivil toplumun ihtiyaçlarını bütüncül olarak anlayarak yaklaşılması gerektiğini söylemektedir. Bu şekilde, STK'lara destek olmakla sivil topluma destek olmayı bir gören genel bir yanlıştan da uzak durulabilir. Buna ek olarak, potansiyel veya mevcut 'sivil olmayan' toplumsal aktörlerin tutumları ile kırılğan veya otoriter niteliğe sahip devletlerin rolünü de kapsayacak şekilde, sivil toplumun barış süreçlerinde yapıcı bir rol oynamasına etki eden koşulları ve engelleri daha iyi bir şekilde anlamaya ihtiyaç var.

Bu çalışma on temel ders çıkarmaktadır: (i) sivil toplum barış-inşasında önemli bir role sahiptir; (ii) sığ bir sivil toplum hevesinden kaçınılmalıdır; (iii) sivil topluma verilen güncel destek sivil toplumun ve yapısının tam manası ile kavranmadığı göstermektedir; (iv) çatışmanın farklı safhalarında sivil toplumun işlevleri eşit derecede etkili değildir; (v) sivil toplumun karanlık bir tarafı da olabilir; (vi) devletin rolü eşit derecede önemlidir; (vii) sivil toplum STK'lardan daha geniş bir alana tekabül etmektedir; (viii) STK'ların barış-inşasına etkileri eleştirel bir biçimde değerlendirilmeli; (ix) sivil toplumun farklı işlevlerinin zamanlaması ve sıralaması etki yaratabilmek açısından çok önemlidir; (x) sivil topluma yönelik yaklaşım bütüncül ve kapsayıcı olmalıdır.

Bu çalışma sonraki araştırmalar için dört alan önermektedir: (i) sivil toplumun işlevlerinin uygunluğu ve etkisi; (ii) aktörlerin rolü ve seçimi; (iii) sivil toplumun ne gibi şartlarda etkinleştiği; (iv) barış-inşasında bir işlev olan hizmet sağlama faaliyetinin sorgulanması.

I. GİRİŞ*

Bu bölümde yazarlar çalışmanın çerçevesine ve amaçlarını ortaya koyarken yukarıda belirtilen bulgulara nasıl bir analitik çerçeve ile ulaşılabileceğini belirtmektedir.

II. TEMEL KAVRAMLAR*

Bu bölümde yazarlar "sivil toplum" kavramına ilişkin tanımları ortaya koymakta, sivil toplumun tanımı hakkında herkesin uzlaştığı bir tanımın mevcut olmadığını altı çizilmektedir. Sivil toplumun devletlerden ayrı düşünülmesi gerektiği, gönüllülük esasına dayandığı ve devlet-piyasa-aile gibi siyasi/toplumsal kurumlar arasında kalan ilişkiler içerisinde hareket ettiği belirtilmektedir.

Sivil Toplumun Tarihçesi, Yaklaşım Farklılıkları ve Sivil Toplum Modelleri

Bu kısımda, sivil toplum fikrinin nasıl bir düşünsel ve tarihsel bir hat üzerinde ortaya çıktığı incelenmekte, Joh Locke'tan Charles Montesquieu'ya, Alexander de Tocqueville'den Antonio Gramsci'ye ve Jürgen Habermas'a kadar sivil toplum fikrine yönelik düşünsel yaklaşımların benzerlikleri ve farklılıkları ortaya konmaktadır.

Buna ek olarak, sivil toplum pratiklerinin Avrupa'da ve Amerika'da nasıl ortaya çıktığı, Latin Amerika, Afrika ve Doğu Avrupa gibi coğrafyalarda yaşanan siyasi gelişmelere paralel olarak sivil toplumun nasıl bir çizgide geliştiği incelenmektedir.

Sivil toplumun işlevlerinin Üçüncü Sektör kavramından ayrıştırılması gerektiği, sivil toplum faaliyetlerinin sadece ekonomik alana çakılı kalmanın ötesinde siyasi, toplumsal ve kültürel dönüşümler yaratma amacıyla olduğu belirtilmektedir.

İlerleyen bölümlerde, sivil toplumu anlamak için ortaya atılan modellemeler konu edinmektedir. Aktör-merkezli modele ek olarak, Merkel ve Lauth İşlev Modeli olarak bilinen

yaklaşım içerisinde altı çizilen beş sivil toplum işlevi ele alınmakta, Edwards'ın Rol Modeli olarak bilinen çerçevede sivil topluma atfedilen anlamların neler olduğu gözden geçirilmektedir.

Bu bölümde son olarak sivil toplumun 1990'lı yıllardan bu yana neo-liberal kalkınma modellerinin merkezinde yer almaya başladığı, barış-inşası sürecinde kalkınma boyutunun önemli olmasına rağmen sivil toplumun bu çerçeveden ibaret olmadığı söylenmektedir.

Silahlı Çatışmayla Karşılaşan Sivil Toplum

Sivil toplum, silahlı çatışma esnasında veya çatışmadan hemen sonra destek alır. Bu duruma ilişkin göz önünde bulundurması gereken şudur: silahlı çatışma insanların yaşamlarını her seviyede ve çarpıcı bir biçimde etkiler. Sosyal ve ekonomik değişimin ötesinde, bireylerin tutumlarında ve davranışlarında (karşılıklı güven ve güvende olma hissi) değişimler yaratır; topluluklarda, bölgelerde ve bir bütün olarak toplumda var olan iktidar ilişkilerini nihai olarak değiştirir. Bu aynı zamanda sivil toplumu mümkün kılan şartları (güvenlik, yasal durum ve hukukun uygulanması), temel konuları ve aktörleri de dönüştürür. "Sivil toplum ... savaş konumuna doğru çekilirken; bağımsız, halkı temsil eden ve gönüllü örgütlemenin azaldığı" (Orjuela 2004; s. 59) oldukça aşikardır.

Toplumsal yapıların, grupların ve tek tek aktörlerin savaş ve çatışma durumunda yaşadığı değişiklikler hakkında birçok vaka analizi varsa da (Pouligny 2005; s. 498), ampirik yöntemler kullanılarak yapılan araştırmalar konusunda hala bir eksiklikten bahsetmek mümkün (Goodhand et al. 2004). Vaka çalışmaları genellikle doğrudan sivil toplum tartışması ile bağlantılı olmasa da, çatışmadan doğan genel değişim biçimleri tüm bağlamlar için geçerlidir. Sivil toplumun gelişmesi için gerekli koşullar silahlı çatışma ile daha kötüye gitmektedir:

- Fiziksel altyapının yok edilmesi iletişimi ve değişimi kısıtlar;
- Sivil toplumun üzerine söz söylediği devlet yapıları ve kurumları zayıflar veya cevap veremez hale gelir;
- Güvenlik seviyesi düşer ve genel halin kendisi, kısmi veya tümünden bir hukuksuzluk olur;
- İnsanların temel hakları bastırılır ve böylece en temel sivil toplum faaliyetleri engellenmiş olur;
- Güven duygusu ortadan kalkar ve aile, kavim ve etnik bağlılık dışında sosyal sermaye yıkıma uğrar (Stiefel 2001, s. 265);
- Özgür ve bağımsız medya artık var olamaz ya da şiddetli bir şekilde kısıtlanır. Bu durum sivil toplum gruplarını; hükümetlerle, kamuoyu ile ve diğer sivil toplum gruplarıyla en temel iletişim yollarından biri olan medyadan mahrum bırakır.

Sivil toplumun gelişmesine imkan tanıyan koşulların kötüleşmesi sivil toplum etkinliğinde bir düşüşe, savaş sonrasında ise sivil toplumun canlanmasının zorlaşmasına sebep olur. Yıllarca süren sivil savaşla gelen güvensizlik ve korku -insanlar çatışma sonrası güç dengelerini dikkatli bir şekilde gözlemlediklerinden dolayı- kişilerin yerel topluluk örgütlenmelerine katılımlarını bile azaltır (Pearce 2005). Düşüş yaşanmasının bir diğer sebebi de sivil toplum aktörlerinin sürgüne gitmeleri yüzünden, her ne kadar uzaktan diaspora toplulukları biçiminde faal olsalar da, organizasyonların kapasitesinin zayıflamasıdır.

Bütün aktörler yeni iktidar ilişkilerine ve zorlu koşullara uyum sağlamaya çalışırlar. Özellikle devletin zayıfladığı koşullarda; sivil olmayan, yabancı düşmanlığı yapan ve mafyöz gruplar daha da güçlenir (Belloni 2006, s. 8-9), böylece sivil toplum gruplarının etnisiteler arası faaliyetlerinin etkisi kayda değer bir şekilde kısıtlanmış olur. Çatışma ve kötüleşen ekonomik

koşullar ile toplumsal gerginlik, şiddetin her yerde varlığını sürdürmesi ve sivil toplumun etnik sınırlarla ayrılmış olması gibi faktörlerin toplam etkisi nedeniyle sivil toplum gruplarının sivil olmayan aktörlere dönüşme tehlikesini artırır (Schmid 2003, s. 323-4). Bu durumu ileri noktaya taşıyan dinamik ise, devletin güvenliği garanti edemediği koşullarda, doğal bir tepki mahiyetinde çatışmayı yaşayan insanların bir korunma mekanizması olarak etnik ve dilsel gruplarıyla aralarındaki bağı kuvvetlendirmeleridir (Bogner 2004). Buna ek olarak, Strand vd. (2003, s. 2) ise yerelde bulunan sivil toplum gruplarının “ilksel gruplanmalara” doğru bir eskiye dönüş yaşadığını doğrulamaktadır. Akrabalıkla ilişkili, kavmi, dinsel ve geleneksel siyasi yapılar ve topluluklar (Polingny 2005, s. 498) devletin çökmesine bir cevap olarak durumla başa çıkma mekanizması olarak işlev görürler.

Bosna Hersek’te olduğu gibi, sivil toplum grupları siyasi elitler tarafından etnik temelde araçsallaştırılabilir ve bazı vakalarda “toplumun sivilleşmesine karşı bir dinamik” yaratabilirler (Rüb 2003, s. 173-201). Devletin çürümesi ve diğer kurumsal yapılar insanları birbirlerine karşı şiddet uygulamaya sevk etmiş olan etnik ağlara doğru sürükler. Çatışma sırasında ve hemen sonrasında, sivil toplum çatışma ekseninde hizalanmaya eğilimli olur; bu durum kayırmacılığı körükler, toplumsal anlaşmazlıkları pekiştirir ve demokratikleşmeyi baltalar.

Çatışma sırasında ve sonrasında gerçekleşen büyük miktarda yardım akışı, toplumsal dokuyu ve iktidar ilişkilerini etkiler. Mary Anderson (1999, s. 37-53), yardımların nasıl zararlar verebileceğini ve birtakım niyetlenilmemiş sonuçlara sebebiyet vererek çatışmayı nasıl tahrik edebileceğini incelemiştir:

- çatışmanın taraflarından birine iltimas geçilmesi,
- aynı miktarda olmayan doğrudan-yardımlar yüzünden grup-içi çatışmaların artması,
- yapılan yardımların çalınmasını engellemeyerek savaştan tarafların finanse edilmesi,
- yardım dağıtma aracılığı ile savaşa kaynak akıtılması,
- yardımların dağılması yüzünden yerel piyasanın yok olması ve
- savaş gruplarının yardım dağıtımını üzerinden meşrulaştırılması.

İnsani krizlerde ve çatışma sonrası ortamlarda STK’ların baskın bir pozisyona sahip olmalarının (Abiew ve Keating 2004, s. 101) hali hazırda zayıf olan devlet yapısını daha da güçsüzleştirip istikrarsızlaştıracağına dair kaygılar mevcuttur. “Müşfik” STK’ların otoriter rejimlere baskı uygulamaması yüzünden STK faaliyetleri kasten olmasa da bir şekilde otoriter rejimleri geliştirebilir. Bu tür koşullarda sivil toplumu desteklemek ve sosyal sermayeyi yeniden inşa etmek meşakatli bir hal alır (Coletta et al. 2000). Çatışmaya girişenlerle yaşanan güç mücadelesi savaştan sonra da sürebilir ve yerel otoriteler sivil toplum alanında rekabete girebilirler (Strand et al. 2003, s. 20) ve yasal olmayan pratikler yaygın hale gelebilir. Yayınlanan güncel raporlardan biri (World Bank 2005a) Afrika’da çatışmadan etkilenmiş üç devlette sivil toplum örgütlerini (STÖ’ler) incelerken şu eksiklikleri tespit etmektedir:

- STÖ’ler genellikle yönetim ile savunuculuktan ziyade hizmet sağlamaya yönlendirilmekte, bunun nedeni de hükümetlerin STK’lara yönelik davranışlarından yani savunuculuk yerine hizmet sağlama rolü biçilmesinden ileri gelmektedir (World Bank 2005d, s. 10).
- STÖ’ler bazen ayrımcı olabilmekte ve en kötüsü de gruplar arasındaki ayrıklıkları kuvvetlendirmektedir; savunmasız grupların temsili ve fayda görenlerin katılımı genelde varsayılandan daha düşük seviye yaygınlık arz etmektedir (World Bank 2005d, s. 13-6).

- Yerel topluluklar ile karşılaştırıldığında STÖ'lerin hesap verebilirliği ve şeffaflığı genellikle düşük seviyede olmaktadır. Yasal çerçeve hesap verebilir olmaya dair mekanizmalardan yoksun iken bazı hilekar STÖ'ler bu boşluktan faydalanarak toplulukları mağdur etmişlerdir (World Bank 2005d, s. 13-6).
- STÖ'ler, hedef gruplar ile karşılaştırıldığında, artan seviyede cevap verme yeteneklerini bağışçılar için geliştirmişlerdir (World Bank 2005d, s. 16).

Sivil Toplumun İşlevleri

Demokrasi teorisi ve kalkınma literatürlerinde şekillenen işlevler-rol modeller karşılaştırıldığında benzerlikler ve farklılıklar açığa çıkacaktır. Bağışçılar hizmet sağlanmasına yaşam koşullarını geliştirmesi gerekçesiyle daha fazla önem atfetmektedir (SIDA 2005). Bu, üçüncü sektör yaklaşımının sivil toplum demokrasisi söylemiyle eş görüldüğü gerçeğini yansıtmaktadır. Edwards, STÖ'lerin hizmet sağlama rollerinin "kasten devletin yerine geçme" (2004, s. 14) olduğunun altını çizerken, demokrasi teorisi hizmet sağlama işine demokratikleşme ile doğrudan bağı olmadığını gerekçesiyle herhangi bir rol biçmemektedir (Merkel ve Lauth 1998, s. 10). Ek olarak, devleti izleme ile kurumları elde tutarak şeffaflığı ve hesap verilebilirliği ileri noktaya götürmek (World Bank 2003, s. 3) sivil toplumun ayrı işlevleri olarak göz önünde tutulabilecekken, sivil toplumun iletişim ve koruma işlevleri ile yakından ilişkili olmasına rağmen, bu işlevler Merkel ile Lauth'un modelinde yer almamaktadır.

Kalkınma işbirliği bağlamında adı geçen diğer işlevlerin Merkel ve Lauth'un modelindeki sivil toplum işlevlerine bağlanması mümkündür. Hükümet ile sivil toplum arasındaki diyalogun geliştirilmesi (DFIF 2001a, s. 4-5) uzlaştırma işlevi ile eşleştirilebilecekken yoksullar adına savunucuk yapmak (Abid) ve insanların görüşlerinin siyasi sisteme kanalize edilmesi (DFID 2001b, s. 11) açık bir şekilde Merkel ve Lauth'un modelindeki kamu iletişimi işlevine denk düşmektedir.

Sivil Toplumun Yedi Temel İşlevi

Böylece, önerilen model, hali hazırda Edwards'ın rol modelini de kapsayan Merkel ve Lauth'un beş işlevi ile kalkınma işbirliği pratiğinden çıkan iki yeni işlevi sentezlemektedir.

Vatandaşların korunması: Sivil toplumun temel işlevleri arasında yaşamları, özgürlüğü ve mülkiyeti; saldırılara, devlet despotluğuna ve diğer otoritelere karşı korumak vardır. Bu işlev Locke'a dayandırılır.

İzleme ve hesap verebilirlik: Bu işlev esas olarak merkezi güçlerin, devlet aygıtının ve hükümetin faaliyetlerini denetlemektir. Bu aynı zamanda merkezdeki yetkilileri kontrol etmek ve hesap sormak manasına gelir. Denetleme; insan hakları, kamu harcamaları, yozlaşma, ilkokul eğitimi gibi birçok meseleler için geçerli olabilir. Bu işlev Monsequieu'nun güçler ayrılığı ilkesini esas alır, ama kalkınma işbirliği perspektifi ile daha ileri bir noktaya taşınmıştır.

Savunuculuk ve kamu iletişimi: Sivil toplumun –özellikle dışlanmış grupların- çıkarlarını dile getirmek gibi önemli bir görevi vardır, bu grupları halkın gündemine taşımak amacıyla iletişim kanalları yaratmak ve böylece genel bilinci artırıp bu grupları tartıştırmak sivil toplumun işlevleri arasındadır. Habermas'ın ortaya koyduğu yaklaşım savunuculuk konusuna ilişkindir.

Sosyalleşme: Zengin ilişkiler kurulan ortam sağlayarak, sivil toplum vatandaşlar arasında demokratik tutumların oluşturulmasına ve bunların hayata geçirilmesine katkıda bulunur. Böylece insanlar hoşgörü sahibi olmayı, karşılıklı güven duymayı ve demokratik

yöntemlerle uzlaşmayı öğrenirler. Bu haliyle, demokrasi sadece hukuki kurumlarla değil aynı zamanda vatandaşların tutumlarıyla da güvence altına alınır.

Toplumsal biriktelik: Gönüllük esasında kurulan örgütlere bağlılık ve katılım ile de vatandaşlar arasındaki bağların güçlendirilmesi mümkündür; *örn. sosyal sermaye oluşturmak.* Örgütlerin farklı etnik kökenlere ve sosyal gruplara sahip üyelerden oluşması bir yandan toplumsal anlaşmazlıklar için iletişim kurulmasını sağlarken diğer yandan da toplumun kaynaşmasını sağlar.

Vatandaşlar ile devlet arasında arabuluculuk ve kolaylaştırıcılık: Sivil toplum ve STK'lar, devlet ile çeşitli çıkar grupları ve bağımsız kurumlar arasında birtakım ilişkiler geliştirerek (iletişim, anlaşma, kontrol) görüşmeler gerçekleştirir ve devletin gücünü dengeler. Bu işlev Montesquieu'ya dayandırılır.

Hizmet sağlama: Vatandaşlara doğrudan hizmet götürülmesi sivil toplum örgütlerinin faaliyetlerinin önemli bir kısmını kaplar; *örn. yardımlaşma grupları.*

Özellikle, devletin zayıf olduğu vakalarda koruma, sağlık ve eğitim sağlanması sivil toplum örgütlerinin temel faaliyetleri olur.

Açıklamalar ve Kısıtlamalar

Sivil olmayan ya da kötü sivil toplum aktörleri: Sivil toplumun işlevleri pozitif ve yapıcı olmasına rağmen açıktır ki; sivil toplum aktörlerinden birçoğu bu işlevlerden birini veya birden fazlasını karşılamamakta, sivil olmayan tutumlar geliştirmekte, birbirlerine karşı nefret beslemekte, şiddet ile hareket etmekte ve yaşamı veya mülkiyeti yok etmektedir. Dernekler veya örgütler sadece aldıkları tutumlar itibari ile sadece yıkıcı değildirler, aynı zamanda hem birleştirici hem de ayrıştırıcı potansiyele sahiptirler. Temelde, aktörlerin doğasını ve yürüttükleri işlevleri saptamak için bilgi birikimi ve aklisel analizler gereklidir. Belloni (2006, s. 8-10); Afrika, Sri Lanka ve Kuzey İrlanda bağlamında, sivil toplum aktörlerinin sadece aidiyet ve akrabalık temelinde bağları güçlendirmeye odaklanmış, ama sonrasında yıkıcı bir yöne götürülmüş bir dizi örnek vermektedir. Belloni, insanları yakınlaştıran bağların azalmasıyla, insanların daha fazla zarar gördüğünü farz eder. Sivil toplum örgütlerinin olumlu veya olumsuz edimlerine neden olan koşulları üzerine daha fazla araştırılma yapılması gerekse de, sivil toplum aktörlerinin zarar verici etkilerinin de var olduğu akılda tutulmalıdır.

Sivil toplum işlevlerinin kapsamı: Sivil toplumun yapıcı işlevleri sadece sivil toplum aktörleri tarafından sağlanmamaktadır. Bu işlevler başka aktörler tarafından da sağlanmaktadır. Örneğin, koruma esas olarak devlet, yargı ve hukuki yaptırımlar aracılığı ile sağlanmalıdır. Aynı şekilde, demokratik tutumlar sadece gönüllülük esasıyla çalışan derneklerde değil sınıfta, ailede ve toplum içerisinde de öğrenilmektedir.

Devletin rolü ve diğer etkinleştirici faktörler: Sivil toplumun yapıcı işlevleri, sivil toplumun içinde faal olduğu koşulların nasıl etkinleştirici olduğunu tanımlamaz. Önceden de belirtildiği üzere, sivil toplum devletin yerine geçmemeli, vatandaşlar ile devlet arasında karşılıklı etkileşimler geliştirmelidir. Bu bağlamda, akılda tutulması gereken nokta şudur: özellikle devletin kırılğan ve otoriter olduğu yerlerde, en azından başlangıç için, sivil toplumu etkinleştirici ortamı geliştirmek adına dış destek odak noktası olabilir. Bu, devlet yapıları için kapasite inşası ve hukukun egemenliği gibi konuları kapsayabilir.

Hizmet sağlama rolünün sınırları: Yukarıda bahsi geçen işlevler, insanlar ile politik ve ekonomik sistemler arasındaki siyasi etkileşimleri geliştirmeyi amaçlamakta, bu şekilde toplumda demokratik ve katılımcı karar alma mekanizmaları temin etmeye çalışmaktadır. Sivil toplum işlevlerini yerine getiren örgütler genelde üyelerine hizmetler sağlasalar da, burada önerilen model, hizmetlere ve ekonomik hedeflere odaklanan üçüncü sektör

tartışmasının aksine, siyasi işlevleri veya amaçları merkeze almaktadır. Hizmet götürülmesinin sivil toplumun bir işlevi olup olmadığı sorgulanmakta ve hizmet olgusu esasen sivil toplumun siyasi işlevlerine bir başlangıç noktası olarak görülmektedir. Lakin başlangıç noktası olarak hizmet götürmenin esas alınması, yani belirli bir hizmetin sivil toplum için daha ulvi işlevler ve amaçları gerçekleştirmek adına iyi bir başlangıç noktası olup olmadığı hakkında dikkatli bir değerlendirme yapılmalıdır.

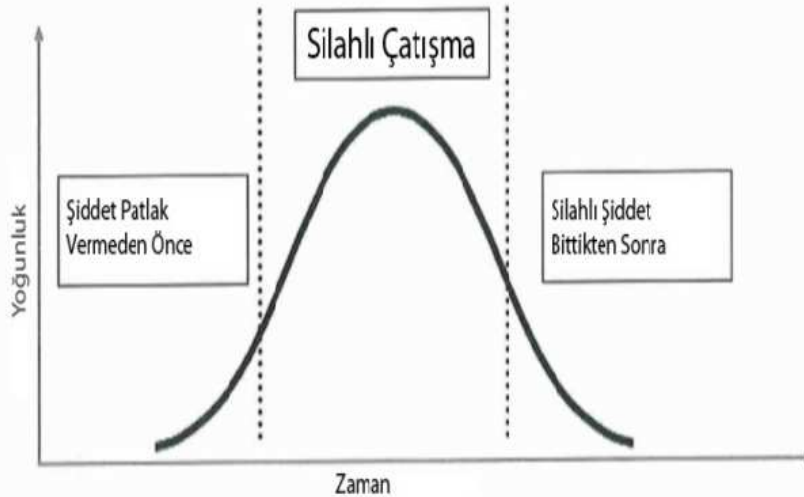
Barış İnşası Kavramı ve Pratiği

Çatışma, kişiler veya gruplar arasında çıkarlar, görüşler ve davranışlar temelinde yaşanan ayrılıklardır ve çatışmaların yaşanması her toplum için normal karşılanmalıdır. Yapıcı bir şekilde değerlendirilmesi durumunda, çatışma hem birey hem de toplum için olumlu sonuçlar doğurabilir. Diğer yandan, eğer çatışma yıkıcı bir doğrultuya yönlendirilirse ortaya şiddetin çıkmasına da neden olabilir. II. Dünya Savaşı'ndan bu yana dünyada 148 farklı yerde 228 silahlı çatışma yaşanmıştır. Silahlı çatışma kavramının tanımına göre 2004 yılında yaşanan savaşların ve silahlı çatışmaların sayısı 30 (Harbom ve Wallensteen 2004) ile 42 (Schreiber 2004) arasındadır. Bu çalışma aile içi şiddeti kapsamamakla birlikte, gruplar arasında silahlı bir biçimde vuku bulan yıkıcı çatışmalara odaklanmaktadır.

Literatürde silahlı çatışma kavramına ilişkin farklı yaklaşımlar mevcuttur. Bu tanımların genel belirleyicileri çatışmanın organize bir şekilde gerçekleşmesi, içinde silahlı bir grup olması ve birçok vakada taraflardan birinin hükümet olmasıdır. Uppsala çatışma veri programı (www.per.uu.se/research/UCDP) silahlı çatışmayı bir takvim yılında en az 25 kişinin savaş dolayısıyla ölmesi üzerinden tanımlanmıştır. Bu araştırma aynı zamanda savaş kavramı ile silahlı çatışma kavramı arasında bir ayrım yapmakta, savaşı bir takvim yılında en az 1.000 kişinin yaşamını yitirdiği büyük çapta silahlı çatışma olarak tanımlamaktadır. Siyasi ifadelerde sıklıkla kullanıldığının aksine savaş kavramı pratikte nadiren kullanılmaktadır.

Teorik yaklaşım silahlı çatışmayı üç safhaya ayırmaktadır: şiddet baş göstermeden önce, silahlı çatışma safhası ve geniş ölçekte şiddet ertesinde çatışma sonrası safha (Şekil 1).

Şekil 1: Çatışmanın Üç Aşaması

Silahlı çatışmalar ve savaşlar aslında bu doğrusal yolu izlemek yerine barış ve savaş ekseninde sürekli tekerrür eden çemberler halinde gelişirler. Örneğin, Nepal'de yaşanan silahlı çatışma sürecinde birçok kez ateşkes anlaşmaları imzalanmış ve şiddeti cidden eriten iki uzlaşma safhası yaşanmış olsa da şiddete yeniden dönüş gerçekleşmiştir. Pratikte, bir ülkede bahsi geçen farklı safhalar aynı anda yaşanabilir. Örneğin, Somali'de, Somaliland

çatışma sonrası safhada iken ülkenin güneyinde bulunan Mogadişu farklı gruplar arasında yükselişte olan bir silahlı çatışma sürecindedir. Çatışma safhalarında görülen bu çeşitlilik Afganistan'ın farklı bölgeleri için de geçerlidir.

Barış-inşası, çatışmanın patlak vermesini engelleme amacıyla olan bütün aktiviteleri belirtmenin ve silahlı çatışmaları yapıcı ve barışçıl yollarla dönüştürerek çatışmanın yönetilmesini kapsayan uzun erimli bir süreci tanımlamanın da ötesine geçen bir kavramdır. Bu tanım, barış-inşası kapsamı ve zaman çerçevesi bakımından yeterince açık olmadığından bu kavramı kısmen tanımlamaktadır. Barış-inşası söyleminde, Galtung (1969) barış kavramını ikiye ayırmaktadır—negatif barış (şiddetin sona ermesi) ve pozitif barış (her bakımdan barış içinde yaşayan bir toplum).

Negatif barış kavramına yaslanarak yapılan dar bir barış-inşası tanımını BM'nin 1992 yılında çıkardığı Barış Ajandası'nda bulmak mümkündür. Burada barış-inşasının amaçları şu şekilde tanımlanmıştır: büyük ölçekte şiddetin ortaya çıkmasını engellemek veya savaşlardan ve silahlı çatışma süreçlerinden sonra (1-3 yıl, en fazla 5 yıl) şiddetin yeniden vuku bulmasını önlemek. Bu tanım çerçevesinde, barış-inşasına dair yapılan faaliyetlerin hepsi doğrudan bu amacı gerçekleştirmeye yöneliktir. Barış-inşasının sonuna ilişkin hakim anlayış yukarıdaki tanımı az da genişletir. Bu noktada, uluslararası düzeyde izlenen ve tanınan seçimlerle varlığı meşrulaşmış bir ulusal hükümet, kendi vatandaşları için azami derecede güvenlik garantisi verebiliyorsa (barış-inşa güçlerinin ülkede bulunmasını gerektirmeyecek seviyede) ve işleyen demokratik yapılar kurulmuşsa, çatışma yaşamış bir ülkede uluslararası kamuoyu gözünde barış-inşası sürecinin sona erdiğine kani olunur.

Daha geniş bir tanımlama ise barış-inşası sürecinin sonunu pozitif barışın başarılmış olması olarak tespit eder. Bu kavram aslında barış-inşasının sonuna ilişkin açık bir tanım önermemekte, bir dizi faaliyeti ve bir takım sonuçları kapsamaktadır (örn: görüşmeler, barışın korunması, travmanın iyileştirilmesi, yoksulluğun azaltılması, demokratikleşme).

Bu çalışma iki uç yaklaşım arasında uzlaştırmacı bir kavram kullanmaktadır: barış-inşası silahlı çatışmanın önlenmesi ve idaresini amaçlamakla birlikte büyük ölçekli organize şiddetin sona ermesi ertesinde barışın sürdürülebilmesini hedeflemektedir. Barış-inşasının kapsamında bu amaçlar doğrultusunda 5-10 yıl süresince yapılan tüm faaliyetler yer almaktadır. Barış-inşası, ekonominin yeniden yapılanması, kalkınma ve demokratikleşme için kolaylaştırıcı koşullar yaratmalı ama tam manasıyla bunlarla eş tutulup bu mefhumlarla karıştırılmamalıdır.

Çatışmanın üç aşamasının olması gibi barış-inşası da üç safhadan oluşmaktadır: (i) silahlı çatışmanın ortaya çıkmasının önlenmeyi amaçlayan engelleme safhası; (ii) silahlı çatışmanın sona ermesini ve bir barış anlaşmasının imzalanmasını amaçlayan çatışma idaresi ya da arabuluculuk (*peacemaking*) safhası (iii) çatışma sonrası barış-inşası aşaması ya da uzlaşma sonrası (*post-settlement*) safha. Çatışma sonrası (*post-conflict*) terimi, çatışmanın bütün toplumlar için kaçınılmaz olduğu ve yapıcı olabileceği tespiti ile ihtilaf halinde görüldüğü için uzlaşma-sonrası kavramını kullanmak daha uygundur. Uzlaşma-sonrası kavramıyla alakalı sorun ise bazı vakalarda barış anlaşmasına yer verilmemesi, buna rağmen geniş ölçekli organize şiddetin sona erebilmesidir. Bu çalışma, ana akım araştırmalarda ve pratiklerde çatışma-sonrası terimi hali hazırda kullanılıyor olmasından dolayı, kavramın sınırlılıklarını kabul etmekle birlikte bu kavramı kullanacaktır.

Çatışma-sonrası süreç iki alt safha olarak da incelenebilir: çatışmanın gerçekleşmesinden hemen sonraki süreç (1-5 yıl) ve bu süreçten sonraki zaman aralığı (5-10 yıl). Bu şekilde bir ayırım yapılmasının ardında yatan temel neden, yapılan araştırmaların gösterdiği üzere, çatışmaların bitmesi ertesinde geçen beş yıllık süre zarfında çatışmanın yeniden başlama riskinin oldukça yüksek olmasıdır (yüzde 44). Çatışma sonrasında eğer on yıllık bir süre geçmiş ise yeniden çatışmaya dönme riski oldukça düşüktür (Collier et al. 2003).

Barış-İnşasına İlişkin Tartışmalar ve Teorik Çerçeve*

Bu bölümde ele alınan konulardan ilki barış-inşasına ilişkin tartışmaların nasıl ortaya çıktığı, 1994 yılında gerçekleşen Ruanda Krizi sonrasında tartışmaların nasıl şekil değiştirdiği hakkındadır. Yeni barış-inşası anlayışı çatışmaları sadece ortaya çıktıktan sonra değil öncesinde de takip etmek gerektiğinden yola çıkarak süreç eksenli bir perspektif geliştirmiştir. Bu perspektif aynı zamanda dış aktörlerin rollerini eski anlayışta olduğu üzere doğrudan müdahaleci olmak yerine yerel girişimlerin geliştirilmesinin barış-inşası bağlamında sivil topluma düşen görevlerden biri olduğu noktasına gelmiştir.

Sonraki bölümde ise çatışmaların çözüm sürecine ilişkin ortaya atılan modeller gözden geçirilmektedir. Bu bağlamda incelenen ekoller şunlardır: Çatışma Yönetimi Okulu, Uyuşmazlık Çözümü Okulu, Bütünleyici Okul ve Çatışma Dönüşümü Okulu. Bu bölümde, sivil toplumun barış-inşasında ne gibi görevleri olabileceği, bu görevlerin kapsamı ve incelenen teorilerin pratikle nasıl uygulanabileceğine dair tartışmalar da yapılmaktadır.

III. BARIŞ-INŞASINDA SİVİL TOPLUMUN İŞLEVLERİ: ANALİTİK BİR ÇERÇEVE

Bariş-inşasına yönelik araştırmalar ve pratikler iki temel varsayıma dayanmaktadır: (i) bariş-inşasında sivil toplumun bir rolü vardır; (ii) yol 1 (devletler) ve yol 2 (orta-seviye bariş aktörleri) aktörleri arasında bariş-inşası için koordineli ve tutarlı yaklaşımlar olmalıdır.

İlginç bir şekilde, son on yılda sivil toplumu kapsayan bariş-inşası girişimlerinde artış olmasına rağmen, bu artışa sivil toplum ve bariş-inşası bağlantısı hakkında derinlemesine araştırmalar ve tartışmalar ile destek olunmadı. Bu konuya sadece birkaç yayın açıkça ilgi gösterdi: ya kimin ne yaptığını anlamaya çalışan aktörlere odaklanan bir yaklaşım ortaya kondu (van Tongeren et al. 2005) ya da bariş-inşası sürecinde sivil toplum aktörlerinin (başta STK'lar olmak üzere) işlevleri ve rollerini inceleme amacıyla olan (bkz. Aall 2001; Barnes 2005; Pouligny 2005; Dabiel and Sticht 2005) veya vaka analizleri yapan çalışmalar yapıldı. (El Salvador üzerine Foley 1996; Somali hakkında Paffenholz 2003; Bosna üzerine Belloni 2001; Timor-Leste üzerine Patrick 2001; Sri Lanka'ya odaklanan Orjuela 2004; Filistin üzerine Challand 2005). Başka bir tartışma konusu ise STK'ların bariş çalışmalarında ne kadar etkili olduğuna ilişkin genel bir bakış geliştirmek (Anderson ve Olson 2003) veya belirli bir makro bariş sürecinde bazı sivil toplum girişimlerinin etkisini değerlendirmektedir (D'Estree et al. 2001; Chadar 2004; Ohanyan ve Lewis 2005; Athiech et al. 2005).

Bu çalışmaların birçoğu, yerel aktörlerin ve çabaların yerini almaları ve etki yaratmamaları dolayısıyla, STK'ların bariş-inşası girişimlerine eleştirel bir biçimde yaklaşmaktadır. Mevcut çalışmalar farklı araştırma soruları sorduklarından dolayı, sivil toplumun bariş-inşası sürecindeki rolü hakkında bu çalışmaların ulaştıkları sonuçları karşılaştırmak ve sonrasında detaylı sonuçlara ulaşmak ya da sivil toplumun bariş-inşası için ne tür katkılar yapabileceği hakkında saptamalarda bulunmak zorlaşmaktadır.

Aşağıda yapılan değerlendirme önermiş olduğumuz analitik çerçeveyi sivil toplumun bariş-inşası işlevlerine uygulamaktadır. Buradaki amaç, bu işlevlerin, sivil toplumun bariş-inşasına yapabileceği katkıları daha sistematik bir şekilde incelemeye yardımcı olup olamayacağını belirlemek ve böylece sivil toplumun yaratabileceği etkileri artırma koşullarını anlamaktır. Bu analiz aynı zamanda daha sonra yapılacak ek araştırmaların da yoğunlaşabileceği; zaman aralığı, ardışıklık ve her bir işlevin bariş-inşasına etkileri bakımından hipotezler öne sürmektedir.

Sivil toplum söyleminde vatandaşların ve toplulukların devlet despotizmine karşı korunması en temel işlevlerden birisidir. Lakin sivil toplumun bariş-inşası işlevlerini yerine getirebilmesi asgari bir seviyede güvende olması, devletten ve devlet dışındaki silahlı aktörlerden korunması ile mümkün olabilmektedir (Aall 2001; Orjuela 2004; Barnes 2005; Jeong 2005). Bu durum devletin silahlı çatışma yüzünden zayıflayıp güvenlik garantisi veremeyecek hale geldiği koşullarda sivil toplum için ciddi bir engel teşkil etmektedir.

Bu işlev doğrultusunda gerçekleştirilen temel faaliyetler şunlardır:

- Uluslararası işbirliği;
- İzleme faaliyetleri (sadece savunuculuk ve izleme işlevleri ile etkileşim halinde);
- Bariş alanları yaratmak ve
- İnsani güvenlik girişimleri (yerel ve uluslararası)

Koruma işlevi; genellikle, ya çatışma alanında izleme-gözetleme halinde olan STK'lara dolaylı olarak (Orjuela 2003; s. 47) ya da doğrudan uluslararası işbirliği çerçevesinde ulusal ve yerel sivil toplum aktörlerini destekleyen STK'lara atfedilmektedir. Bunun iyi bir örneği ulusal bariş ve insan hakları aktivistlerini korumak amacıyla INGO Uluslararası Bariş Birlikleri'nin çatışma bölgelerine yabancı gözlemciler göndermesidir.

Yerel sivil toplum da kendi toplulukları için korunma işlevini üstlenebilirler. Örneğin, Filipinler'de ve Kolombiya'da, halk silahların girmesine izin verilmeyen barış alanları oluşturmak konusunda başarılı olabilmıştır (Barnes 2005; Orjuela 2004; Eviota 2005).

Korunmanın bir diğer boyutu ise mayınların kaldırılması, eve dönüş, silahsızlanma veya eski savaşçıların yeniden entegrasyonu gibi konulara müdahil olmakla ilişkilidir. Bu konular; devlet, Birleşmiş Milletler ve şirketler (özellikle mayınların temizlenmesi hususunda) tarafından yerine getirilmesi gerektiğinden dolayı esas olarak sivil toplumun işlevleri kapsamında değildir. Yine de, sivil toplumun aktif rol aldığı örneklere rastlamak mümkündür. Örneğin, Mozambik'te, BM'nin silahsızlanma süreci sonra erdiğinde bölgede hala çok sayıda silah olduğu düşünüldüğünden dolayı kiliseler bir silahsızlanma kampanyası başlattı.

Sonraki araştırmalar için sorular ve hipotezler:

- Devletin güvenliği sağlama konusundaki rolü hafife alınmamalıdır. Örneğin, ne zaman ve hangi koşullar altında sivil toplum korunma işlevini yerine getirmeye başlamalı ve ne zaman devlet yapısını güçlendirmeye çalışmalıdır?
- Sivil toplum, hem yerel hem de uluslararası STK'lar ile veya BM ile işbirliğine girerek korunmaya katkı sağlayabilir.
- Koruma işlevine en fazla gereksinim duyulan zaman silahlı çatışma süreci ile çatışma sonrası süreçtir.

İzleme ve Hesap Verebilirlik

İzleme faaliyetleri bir yandan koruma, savunuculuk ve kamu iletişimi işlevleri için bir ön şart iken diğer yandan da demokratikleşme sürecinde hükümetlerin hesap verebilirliğini sağlamak için de oldukça önemli bir araçtır. Barış-inşasında izleme faaliyetleri yapmak, koruma ve savunuculuk işlevlerine katkı yapmanın yanı sıra erken ikazla da yakından ilişkilidir. Uluslararası ve yerel gruplar çatışma durumunu izleyip karar alıcılara tavsiyelerde bulunur veya insan hakları gruplarına ve savunucu gruplara çatışma hakkında bilgi verirler. Bu işlev doğrultusunda yapılacak faaliyetler erken ikaz sisteminin oluşturulması ve insan hakları izlemedir.

Erken ikaz alanında yerel, ulusal ve uluslararası STK'lar ve bölgesel organizasyonlar arasında artmakta olan bir işbirliğinden söz etmek mümkündür. Nepal'da ulusal insan hakları organizasyonları yerel gruplarla işbirliği yaparken Uluslararası Af Örgütü ile yakın ilişkilerini sürdürmektedir. Bu gruplar arasındaki bağlar yerel grupların izleme görevlerini yerine getirmeleri için de alan açmaktadır. Afrika örneğinde, güncel izleme yapmak amacıyla yerel sivil toplum gruplarının işbirliği yaptığı bölgesel organizasyonlar (Afrika Boynuzu bölgesindeki CEWARN), Batı Afrika'daki UN OCHA, ECOWAS ve bölgesel bir STK barış ağı, ortak erken ikaz için bir protokol ile imzaladı.

Sonraki araştırmalar için sorular ve hipotezler:

- İzleme işlevi çatışmanın her safhası için gereklidir;
- İzleme işlevinin çatışma sırasında ne kadar önemli olduğuna dair araştırmalara gerek olsa da, izleme; yerel, ulusal ve uluslararası aktörler arasında yakın bir koordinasyon sağlanabildiğinde güvenlik ve barış-inşası üzerinde daha etkilidir.
- İzleme başlı başına bir işlev midir yoksa doğrudan koruma ve kamu iletişimi/savunuculuğu ile ilişkili olduğundan bağımsız bir işlev olarak ele alınmalı mıdır?

Savunuculuk ve Kamu İletişimi

Savunuculuk, sivil toplum demokrasisi söyleminde en temel işlevlerden biri olmakla birlikte sivil toplumun ilgili konuları siyaset gündemine getirmesi nedeniyle bu işlev genellikle iletişim işlevi olarak anılmaktadır. Aynı doğrultuda, savunuculuk barış-inşası bağlamında da temel işlevlerden biridir (Aall 2001; Paffenholz 2003). Bu işlev kapsamında gerçekleşen temel faaliyetler şunlardır:

- Belirli çatışma konuları için uluslararası savunuculuk (kara mayınları, savaş elmasları, çocuk askerler);
- Çatışma halinde olan spesifik ülkeler için savunuculuk;
- Gündem belirlemek:
  - Çatışmanın yaşandığı ülkelerde ulusal gündeme konular taşınması (yol haritası projeleri, farkındalık atölyeleri, halka açık kampanyalar);
  - Barış görüşmelerinde sivil toplumun yer alması için lobicilik faaliyetleri yapılması ve
  - Sivil toplumun barış görüşmelerine katılımı
- Kitlese hareketlilik ile savaş karşıtlığı veya barış görüşmeleri için halk baskısı.

Savunuculuk işlevi ulusal ve uluslararası toplumun birlikte yerine getirebileceği bir işlevdir. Öncelikle, savunuculuk ulusal düzeyde bütün sivil toplum için temel bir görevdir. Bu bağlamda ilginç örneklerden birisi şudur: 2006 baharında Nepal Kralı'na karşı başlayan kitlese hareket siyasi partilerin ve Maoistlerin katıldığı siyasi bir harekete dönüşmüş, sonrasında ülke geneline yayılan kitlese bir barış ve demokrasi hareketi olmuştur.

Uluslararası sivil toplum da kayda değer savunuculuk işlevleri yerine getirebilir. Örneğin, İsveç Yaşam ve Barış Enstitüsü, Somali'de barış-inşası sürecinin halkı da kapsamı, kadınların barış-inşasındaki özel rolü hakkında ve halk katılımının finanse edilmesi gibi konuları savunmuştur. Bu enstitü; Birleşmiş Milletler kurumlarında (başta UNOSOM), Somali Yardım Koordinasyon Kurumu'nda ve uluslararası konferanslarda; bilgi sağlama ve Somali'deki krize tabandan örgütlenen bir çözüm üretilmesi için savunuculuk yapma gibi faaliyetler gerçekleştirmiştir.

Savunuculuk silahlı çatışmanın her safhası için gereklidir ama ne kadar gerekli olduğu safhadan safhaya değişkenlik gösterebilir: silahlı çatışma sırasında sivil toplum barış anlaşması lehine, şiddete ve insan hakları ihlallerine karşı olarak hem barış sürecine geniş tabanlı katılım hem de diğer konular için destekçi olabilir. Geniş kitlelere seslenen bilgilendirme kampanyaları ve kamuoyu yoklamaları ile toplum resmi barış süreciyle ilişkilendirilebilir (Accord 2002) ya da doğrudan sürece katılabilir. Örneğin, Kuzey İrlanda'da gerçekleşen barış sürecinde sivil toplum 'evet' kampanyaları düzenleyerek barış anlaşması lehine kitle desteği sağlamak için örgütlenme faaliyetlerinde bulundu. Çatışma sonrası süreçte ise sivil toplum, şiddetin yeniden hortlamasına karşı; barış anlaşmalarının uygulanması için; veya çatışması sonrası gündemine ilişkin önemli konular ve toplumda barış kültürünün gelişimi için savunuculuk çalışmaları yürütebilir (Orjuela 2004, s. 51-3; Jeong 2005, s. 120-1).

Sonraki araştırmalar için sorular ve hipotezler:

- Savunuculuk çatışmanın her safhasında barışın inşa edilebilmesi için gerekli sivil toplum işlevlerinin en temellerin birisidir; ve
- Barış görüşmeleri için ve şiddetin yeniden alevlenmesine karşı, hedeflenen konuların gündemi hedefiyle, kitle hareketi yaratmak; çatışma esnasında ve hemen sonrasında sivil toplumun oynayabileceği en etkin rollerdir.

Sosyalleşme ve Barış Kültürü

Sosyalleşme toplum içerisinde demokratik tutum ve değerlere ilişkin pratikleri desteklemektedir; sosyalleşme derneklere, ağlara ve demokratik hareketlere aktif bir şekilde katılım ile gerçekleştirilen; anahtar role sahip bir sivil toplum işlevidir. Çatışmadan etkilenen toplumlara barış kültürünün aşılmasını amaçlayan bu işlev barışın inşası için de oldukça önemlidir. Burada temel amaç toplumda barışçıl bir şekilde çatışmanın çözülmesi ve uzlaşmaya varılması için bir tutum değişimi geliştirmektir.

Bu işlev kapsamında gerçekleşen temel faaliyetler şunlardır:

- Diyalog projeleri;
- Uzlaşma girişimleri;
- Farklı kanallar yoluyla barış eğitimi (radyo ya da televizyon dizileri, sokak tiyatroları, barış kampanyaları, okul kitapları, şiir festivalleri, vb.);
- Değişim programları ve barış kampları;
- Uzlaşmazlık çözümü veya uzlaşma eğitimleri veya kapasite inşası; ve
- Gelecekte barışçıl bir toplum için ortak vizyon geliştirme atölyeleri.

Birbirlerine düşman olan grupların tutumlarını değiştirme amaçlı birçok sivil toplum girişimi, çatışma yaşanan ülkelerde barış kültürünü geliştirmek adına hayata geçirilmiştir. Ampirik kanıtların gösterdiği üzere bu işlev ancak geniş sayıda insanlara ulaşması durumunda etkin olabilmektedir (Anderson ve Olson 2003; Paffenholz 2003).

İsrail-Filistin çatışması bağlamında yapılan diyalog projelerinin değerlendirmeleri, küçük-ölçekli girişimlerini makro barış süreçlerine bağlamanın zorluğuna işaret edip bu bulguyu desteklemektedir. Cenevre merkezli uluslararası Savaştan-Yıpranmış Toplumsal Projesi farklı taraflardaki grupları ayrı ayrı desteklemekte ve ortak etkinliklerden önce, birincil olarak her grubun kendi içerisinde barış çabaları ve anlayış geliştirme bağlamında güçlenmeleri gerektiğine inanmaktadır (www.wsp-international.org).

Birçok barış kültürü projesi genellikle ara ara gerçekleşmekte (Aall 2001, s. 373), iyi koordine edilememekte ve değişim için gerekli olan eleştirel bir kitlesel hareket yaratılması hususunda başarısız olmaktadır. Nepal'daki birden fazla bağışçısı olan UNDP Barış Fonu'nun faaliyet değerlendirmeleri de bu saptamayı doğrulamakta ve bu bulgulara eklemeler yapmaktadır. İlk olarak, birçok iyi nitelikli küçük yerel girişim yerel düzeyde pozitif etkilere ulaşmış; fakat, aralıklarla ve koordinasyon eksiklikleriyle gerçekleştiklerinden makro barış sürecine katkı sağlayamamışlar ve barış için baskı yapabilecek bir barış hareketi yaratmakta başarısız olmuşlardır. İkincil olarak, bireyler en temel insani ihtiyaçlarını karşılayamıyorken, insanları uzun erimli bir barış süreci için mobilize etmek mümkün görünmediğinden yerel etki oldukça sınırlı kalmaktadır. Bu fon yardım işlevini bünyesine katmış olsa da, katılımı artırdığını söylemek güçtür. Diğer yandan, kişilerin kendi çıkarlarını ve ihtiyaçlarını karşılamalarını amaçlayan izleme ve savunuculuk projeleri yardım içeriğine sahip olmadan iyi sonuçlar elde etmeyi başarmıştır (Paffenholz et al. 2004).

İsveç Yaşam ve Barış Enstitüsü'nün (LPI) Somali'deki çalışmalarının gösterdiği üzere barış ve uzlaşma kültürünü geliştirmek adına yürütülen faaliyetlerden aralıksız devam eden ve süreklileşmiş bir şekilde katılım sağlayabilenleri barış-inşasına etki edebilmektedir. Somali'de hakiki sivil toplum gruplarının yokluğunda, LPI doğrudan yerel topluluklarla çalışmayı ve sivil katılımın sağlanmasını, toplulukların yeniden kurulması ve barış-inşasını desteklemeleri için toplum liderlerini güçlendirme yolunu seçti. Dışarıdan gelen bir aktör olmasına rağmen LPI

programını hızlı bir şekilde Somali'de sahiplenildi ve on yıldan aşkın bir süre barış-inşası, liderlik ve dönüştürme dersleri düzenledi. Cibuti'de 2001 yılında yapılan barış görüşmelerine katılan kişilerle yapılan röportajlar, mikro-seviye eğitimleri ile makro barış süreci arasında bir bağlantı olduğunu gösterdi çünkü katılımcıların yüzde 60'tan fazlasının LPI'dan eğitim aldıklarını ortaya çıktı (Paffenholz 2003; s. 75-6).

Sonraki araştırmalar için sorular ve hipotezler:

- Barış kültürü işlevinin yerine getirilmesi, uzun-dönemli bir amaç olduğundan çatışmadan sonraki safhada daha etkin olmakta ama kısa dönemli barış oluşturma noktasında bir etki yaratamamaktadır.
- Bağışçıların sağladıkları fonların çoğu bu çeşit etkinliklere harcanmakta, kısa ve orta vadede barış sürecine etki edebileceği varsayılmaktadır; ve
- Barış kültürü işlevi, sivil toplumun demokratikleşme çabaları bağlamında geleneksel sosyalleşme işlevi ile kol kola gitmektedir.

Çatışmaya Duyarlı Toplumsal Birliktelik

Sivil toplum demokrasisi söyleminde toplumsal birliktelik sivil toplumun önemli işlevlerinden biri olarak görülmektedir. Toplumsal birliktelik, pozitif sosyal sermaye savaş sürecinde yok edildiğinden ve yeniden inşa edilmesi gerektiği için, barış-inşası sürecinde de temel bir işleve sahiptir (Paffenholz 2003; Orjuela 2004, s. 46-7; Jeong 2005, s. 120). Bu işlev esas olarak eski ve yeni düşman gruplar arasında yapılan ortak etkinliklere odaklanmaktadır. Bu faaliyetler şunlardır: ortak hizmet iletilmesi (karma yardım alanlar komiteleri, ortak kalkınma komiteleri); birbirlerine karşıt olanları bir araya getiren dernekler (ebeveynler, gazeteciler, öğretmenler, birden çok etnik yapı barındıran ticaret odaları), ve ortak kültür ve iş girişimleri.

Barış kampları aracılığıyla tutum değişimi gerçekleştirme amacıyla yapılan barış eğitimine ilişkin niceliksel ve niteliksel değerlendirmeler, Gürcistan/Abhazya çatışmasının her iki tarafından farklı grupların katıldığı ve dört yıl süren barış eğitimlerinin katılımcıların tutumlarında kayda değer bir değişiklik yaratamadığını göstermiştir. Halbuki, birbirlerine düşman olan grupların ortak iş girişimlerinin, gruplarda herhangi bir tutum değişikliği olmasa dahi, faydalı olduğu düşünülmüştür (Ohanyan ve Lewis 2005). Bu vaka üzerinden düşünülecek olursa, çatışmaya-duyarlı toplumsal birliktelik girişimlerinin barış kültürünü yayma çabalarından daha etkili olduğu söylenebilir.

Hindistan özelinde gerçekleşen ilginç bir örnekte, etnik olarak bölünmüş iş organizasyonlarının, ticaret örgütlerinin ve diğer kurumların etnik gruplar arasında bir köprü oluşturduğunu ve sonrasında "kurumsallaşmış barış sistemi" halini alarak şiddetin kontrolünü kolaylaştırdığı görülmüştür (Varshney 2002, s. 46).

Sonraki araştırmalar için sorular ve hipotezler:

- Çatışmaya duyarlı toplumsal birliktelik aracı olarak düşman gruplar arasında köprü görevi görecektir bağları kurma işini; barış kültürünü yayarak doğrudan barış-inşasına yönelik girişimler yerine nihai amacı barış veya uzlaşma olmayan ortak girişimlerle gerçekleştirmek daha etkin ve daha kolaydır.
- Köprü işlevi gören bağların kurulmasını sağlayan başarılı ortak faaliyetlerin ne gibi koşullarda olabileceğine ilişkin daha fazla araştırma yapılmalıdır.

Arabuluculuk ve Kolaylaştırıcılık

Demokrasi söylemindeki sivil toplumun arabuluculuk işlevi arabuluculuğun rolünü devlet ile vatandaş arasında kolaylaştırıcı olarak tanımlamaktadır. Barış-inşası bağlamında arabuluculuk ve kolaylaştırıcılık toplumun farklı katmanlarında (sadece devlet-vatandaş arasında değil) farklı gruplar arasında da vuku bulabilir.

Bu işlev bağlamında gerçekleştirilen faaliyetler silahlı gruplar arasında, silahlı gruplar ile topluluklar veya kalkınma birimleri arasında gerçekleşen (resmi veya gayri-resmi) kolaylaştırıcılık girişimleridir:

- Sivil toplumun arabuluculuk ve kolaylaştırıcılık amaçlı katkıları, bu işlevlerin genellikle devletler ve Birleşmiş milletler tarafından yürütülüyor olması nedeniyle sınırlı düzeydedir; bazı nadir görülebilecek vakalarda bu görev sivil toplum tarafından yürütülmekte ve bu noktada sivil toplum aktörleri uluslararası STK'lar veya ağlar olmaktadır (Comunita San'Egidio, İnsani Diyalog Merkezi)
- Yerel sivil toplum genellikle şu gruplar arasında arabuluculuk ve kolaylaştırıcılık yapar:
  - sivil toplum ile savaşılan taraflar arasında köy veya bölge düzeyinde. Nepal'daki çatışmalı bölgede sivil toplum temsilcileri vatandaşların silahlı gruplar tarafından serbest bırakılması için başarılı bir şekilde görüşmeler yapmışlardır (Poffenholz 1994); ve
  - savaşılan taraflar arasında barış alanları oluşturmak veya şiddetsiz günler ilan etmek. El Salvador'da yaşanan savaş sürecinde çocuk aşısı kampanyası için şiddetsiz günler belirlenmesi konusunda kiliseler başarılı olmuşlardır (Kurtenbach ve Paffenholz 1994)
  - özellikle yardım kurumlarının silahlı çatışma yüzünden görevlerini yerine getirememeleri durumunda (Jeong 2005, s. 218), hizmetin ulaştırılmasını garanti etme konusunda, uluslararası ve ulusal yardım kuruluşları ile savaşılan taraflar arasında arabuluculuk yapılmaktadır (Orjucla 2004: 48).

Sonraki araştırmalar için sorular ve hipotezler:

- Yerel sivil toplumun kolaylaştırıcı işlevini görmesi silahlı çatışma döneminde olduğu kadar ve hemen sonrasında da ile oldukça yerindedir.
- Bu işlev genellikle toplulukların liderleri tarafından başlatılır; ve
- Sivil toplum, devletler arasında yapılan barış görüşmelerinin (yol 1) kolaylaştırıcılığında anahtar bir role sahip değildir.

Hizmet Sağlama: Barış-Inşasında Bir İşlevi Yok mu?

Sivil toplum demokrasisi söylemine göre hizmet sağlama sivil toplumun işlevlerinden birisi değildir. Hizmet sağlanmasının; devletin, piyasanın ve üçüncü sektörün ekonomik görevleri kapsamında olduğu düşünülmektedir. Halbuki hizmet sağlanması sivil toplum ile bağlantılıdır ve birçok aktör hizmet sağlamaya devlete veya piyasaya paralel bir şekilde başlamıştır. Diğer yandan, halka hizmet götürülmesi sivil toplumun diğer işlevleri ve amaçları ile doğrudan bağlantılı olduğu zaman bir sivil toplum işlevi olarak görülmektedir. Diğer sivil toplum işlevleri ile bu bağlantının olmadığı durumlarda hizmet iletimi sadece ekonomik ve sosyal amaçlardan ibarettir.

Silahlı çatışma sırasında, sivil toplum aktörleri (genellikle STK'lar kimi zamanlar da dernekler) aracılığı ile yapılan yardımın seviyesi, devlet yapıları yok edildiği veya zayıfladığı için, çok

ciddi derecede artar. Bu şekilde yapılan bir yardımın savaştan etkilenenleri desteklemek noktasında ne kadar önemli olduğuna dair hiç şüphe bulunmamaktadır. Çoğu zaman aynı aktörler hem hizmet sağlayıp, hem de barış-inşası görevlerini aynı anda sağlarlar. Yine de, burada esas sorulması gereken soru hizmet götürülmesinin hangi şartlar altında sivil toplumun bir işlevi sayılabileceği veya sivil toplumun işlevleri arasında sayılıp sayılmayacağı üzerinedir.

Bazı yazarlar hizmet vermeyi, insanların yaşamlarını kurarak sivil toplumun var olmasının birincil koşulunu yerine getirdiğinden dolayı ayrı bir sivil toplum işlevi olarak kabul ederler (Barnes 2005). Diğerleri ise demokrasi söylemindeki argümanın aynısını tekrar etmekte ve hizmet sağlamanın ekonomik, sosyal ve insani amaçlar gütmesi dolayısıyla sivil toplum desteği olarak görülemeyeceğini belirtmektedirler.

Hizmet sağlama ancak bağışçuların açık bir şekilde yerel barış kapasitelerine katkı yapmayı amaçladığı ve hizmet aracılığıyla barışın inşasını başlatmaya çalıştığı zamanlarda barış-inşası adına önem kazanır (Anderson 1999). Bu yine de başlı başına bir işlev olmaktan ziyade diğer işlevlere ulaşmak için bir giriş noktasıdır. Örneğin, bir kalkınma projesi, birbirleriyle çatışma halinde olan yerel paydaşları inceleyip birbirlerine karşıt olan bu taraflar arasında bir diyalog geliştirmek amacıyla tarafları proje komitelerine katabilir. Bu hem yerel düzeyde hem de belirli sektörler özelinde gerçekleştirilebilir. Sri Lanka'da, ateşkes ilan edilmesi ertesinde çatışmadan en ciddi şekilde etkilenmiş olan adanın Kuzey bölgesinde, acil eğitim projesi başlatılarak o zamana kadar birbirleriyle diyalog halinde bulunmayan farklı taraflar projenin yönetilmesi için oluşturulan komiteyle idareyi sağladılar (Paffenhold 2003b). Bu noktada hizmet sağlama, çatışma hassasiyetinin olduğu toplumsal birliktelik işlevi için bir giriş noktası mahiyetindedir. Burada sorulması gereken soru böyle bir stratejinin proje planını (toplumsal cinsiyet gibi) enlemesine kesen bir tema olarak mı yansıtılacağı yoksa ayrı bir barış-inşası hedefi olarak kalkınma hedefinin yanında mı ele alınacağıdır.

Tablo 1: Demokratikleşme ve Barış-İnşası Süreçlerinde Sivil Toplum İşlevleri

Sivil Toplum İşlevleri Demokratikleşme	Demokratikleşme Sürecinde Yaklaşım	Sivil Toplum İşlevleri Barış-İnşası	Barış-İnşası Sürecinde Yaklaşım	Araştırmanın Uygunluk Hipotezi + Çatışma Safhalarındaki Etkinliği
Koruma	Özgürlük, yaşam ve mülkiyet aleyhinde devlet saldırılarına karşı	Koruma	Bütün silahlı aktörlerden gelebilecek saldırılara karşı	Silahlı çatışma sırasında çok uygun
İzleme	Devlet uygulamalarını ve vatandaş haklarını izleme ve denetleme	İzleme ve erken uyarı	Demokratikleşme'deki yle aynı yaklaşım; ek olarak ilgili konuları erken uyarı için izleme	Silahlı çatışma sırasında çok uygun; fakat koruma ve kamu iletişimi faaliyetleriyle beraber yürütülmeli
Savunuculuk / kamu iletişimi	Talepleri belirtmek ve ilgili konuları kamuoyunun gündemine taşımak	Savunuculuk ve kamu iletişimi	Demokratikleşme'deki yle aynı yaklaşım; ek olarak barış sürecine katılım	Silahlı çatışmanın her aşamasında çok uygun
Sosyalleşme	Demokratik tutum, alışkanlıklar, hoşgörü ve güven oluşturulması	Barış Kültürü ve sosyalleşme	'Barış kültürü' aşımak için tutum değişimi ve uzlaştırma	Uzun dönemde etkisini gösterir; sadece çatışma sonrası dönemde önemli
Toplumsal birliktelik	Sosyal sermayenin inşası, toplumsal bölünmeyi giderme, toplumsal birlikteliğe katkı	Çatışmaya duyarlı toplumsal birliktelik	Karşıt gruplar arasında köprü görevi görecekt bağlar oluşturma	Silahlı çatışma sırasında da faydalı, ama en çok çatışma sonrası dönemde işe yarar; 'Barış kültürü' aşımaktan daha çok işe yarar
Arabuluculuk	Devlet ile çıkar gruplarını dengelemek	Arabuluculuk / Kolaylaştırıcılık	Sadece devlet-vatandaş arasında değil bütün aktörler arasında kolaylaştırıcılık	Uluslararası ST katılımı daha az önemli; yerel ST katılımı çatışma sırasında ve sonrasında uygun
Hizmet Sağlama	Vatandaşlara temel ihtiyaçlara yönelik hizmet sağlanması (<i>tartışmalı</i>)	Hizmet Sağlama	Barış-inşasına yönelik diğer işlevleri için ilk adım olabilir	Barış-inşasına yönelik bir sivil toplum işlevi değil

IV. SONUÇLAR VE ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ

Sivil toplumun barış-inşasında etkisinin olması istiyorsa sivil toplumun rolünü iyi anlaşılmalıdır. Bu, ulusal ve yerel düzeydeki sivil toplum bakımından ve hem uygulanacak stratejiler hem de dışarıdan destek verecekler bakımından aynı derecede önemlidir.

Bu çalışmanın önerisi, demokrasi teorisi ve kalkınma içindeki sivil toplum söylemiyle, barış-inşası söyleminin birleştirilmesi durumunda, sivil toplumun barışı kurmak konusunda sahip olduğu role ilişkin daha açık ve bir kavrayış elde edilebileceğidir. Daha belirgin şekilde ortaya koymak gerekirse, işlevselci (*functionalist*) bir analitik çerçeveyi bu alana uygulamak hali hazırdaki tartışmalara önemli bir katkı manasına gelecektir. Genel bir literatür incelemesi ile vaka analizleri ve değerlendirmelere yaslanan analitik bir çerçevenin uygulanması belirli sayıda sonucun ortaya konulmasını sağlamıştır.

Yedi sivil toplum işlevinden altı tanesi güncel barış-inşası uygulamalarına uygulanmaktadır. Lakin barış-inşası bağlamında bazı işlevler demokratikleşmeye ilişkin çerçeveden farklı anlaşılması veya bu işlevlerin barış-inşası gayesine uyarlanması gerekmektedir. Hizmet sağlama işlevinin (demokrasi araştırmalarında önceden sorgulanmıştır) barış-inşası için kendi başına ayrı bir işlev oluşturmadığı kanıtlanmış durumdadır. Ama hizmet sağlama, başta çatışma riskinin olduğu koşullarda sivil toplumun barış-inşasının toplumsal birliktelik ve kolaylaştırıcılık işlevlerine dahil olması için önemli bir giriş noktası teşkil etmektedir.

Analitik çerçevenin kendisi, sivil toplumun yapıcı rolünün daha iyi anlaşılmasını sağlayan analizlerle donatılmıştır. Bu çerçeve, ne sivil toplumun barış-inşasında etkili olması için gerekli koşulları nelerin engellediğini anlatmakta ne de var olan veya potansiyel olarak olumsuz roller geliştirebilecek sivil toplum aktörlerine değinmektedir.

Şimdiye kadar, sivil topluma verilen desteğin zamanlaması ve bu desteğin nasıl bir sırayla icra edilmesi gerektiği; farklı aktörlerin rolleri ve çeşitli işlevlerin barış-inşası üzerindeki etkileri ve de dış desteğin rolü hakkında bir tespit yapılmadı. Bu sorulara dair detaylı cevaplar vaka analizi çalışmalarıyla derinlemesine yapılacak araştırmalar sonucunda bulunabilir. Lakin bu çalışma bir takım iç görüler ortaya koymakta, barış inşa edilirken sivil toplumun yapıcı bir şekilde rol almasını önleyebilecek engelleri tespit etmektedir.

Öğrenilen Dersler ve Sivil Toplum Tabanlı Barış-İnşası Önündeki Engeller

Sivil toplum, barış-inşasında önemli role sahiptir. Sivil toplum işlevlerinin analizine dayanan bu çalışma sivil toplumun kısa, orta ve uzun-erimde barış-inşasına önemli katkılar yapabileceği sonucuna varmaktadır. Demokrasi araştırmaları sivil toplumun Doğu Avrupa'daki demokratik geçişlerde çok önemli roller oynadığını göstermektedir.

Sivil toplum ile barış-inşası arasındaki ilişkiye dair yapılan araştırmalardan çıkan en çarpıcı sonuç, sivil toplumun barış görüşmelerine katılımı ile barış anlaşmasının sürdürülebilmesi arasında doğrudan bir bağlantı bulunmasıdır - yani sivil toplumun daha fazla katılımı barış anlaşmasının sürdürülme olasılığını artırmaktadır. Özellikle sivil toplumun sesinin duyulmasını sağlaması ve önemli konuları gündemine taşıması bakımından, barış-inşası için en önemli sivil toplum işlevinin savunuculuk olduğu söylenebilir. Diğer sivil toplum rolleri de barışın inşa edilebilmesi için önemlidir, özellikle insan hakları izlemesi ile sivil toplumun koruması sağlanmakta ve bölünmüş toplumlar arasında ortak faaliyetler köprü vazifesi görmektedir.

Yüzeysel sivil toplum hevesinin farkında olunmalıdır: Sivil toplumun varlığı ve sivil toplumu desteklemek için sarfedilen genel çabalar doğrudan barış-inşasına katkıda bulunmaz. Sivil toplum (ve ayrıca dış destekçiler) açık bir şekilde amaçlarını belirlemeli ve çatışmanın/barış-inşasının hangi safhası için belirli işlevin/rolün uygun olduğunu ortaya koymalıdır. Sivil toplum

desteği safça iyi niyetleri değil hedeflenen sonuçları ölçü almalıdır. Sivil toplum barış-inşasının her safhası için katkıda bulunabilir ama dış yardımın nereye sağlanacağı konusu dikkatli incelemelere ve açık hedeflere dayanmalıdır.

Hali hazırdaki sivil topluma yönelik destek, sivil toplumun rollerini ve yapısını görmezden gelmektedir: Son dönemde sivil toplum desteği uygulamaları, aktör-merkezli bir yaklaşıma sahiptir; barış-inşasını destekleyebilecek sivil toplum gruplarını belirlemeye odaklanmaktadır. Bu yaklaşımın dayandığı basit hipotez sivil toplumun desteklenmesi gerektiği ve bir şekilde barış-inşasına katkı sağlanacağıdır. Halbuki, bu destek, sivil toplumun söz konusu ülke bağlamında sahip olduğu yapı ve özelliklerin sağlam bir şekilde analiz edilmesine ve barış-sürecine destek olabilecek belirli sivil toplum işlevlerinin çatışmanın/barış-inşasının belirli bir safhasına odaklanarak hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Bütün sivil toplum işlevleri çatışmanın her safhasında eşit derecede etki yaratmamaktadır: Şunu fark etmek de önemlidir: sivil toplumun işlevlerine bağlı bir şekilde, çatışmanın hangi safhada olduğuyla ilişkili olarak bu işlevler farklı derecede öneme sahiptirler. Silahlı çatışma sırasında veya çatışmadan hemen sonra koruma, izleme ve savunuculuk/kitle iletişimi açıkça daha öncelikli bir konumdur. Barış kültürü gibi diğer işlevler daha uzun vadeye yayıldığından barış-inşasının erken safhalarında daha az önceliğe sahiptir. Yine de bu öncül bulguları doğrulamak için daha fazla ampirik kanıtı ihtiyaç var.

Sivil toplum her zaman iyi noktada olmaz- 'sivil olmayan' sivil toplumun da farkında olunmalıdır: Sivil toplumun karanlık bir tarafı da bulunmaktadır. Birçok sivil toplum aktörü hiç de sivil olmayan tutumlar sergileyebilmekte, diğer gruplara karşı düşmanlık telkin etmekte ve şiddeti teşvik edebilmektedir. Bu durum özellikle silahlı çatışma esnasında veya hemen sonrasında devletin zayıflığının sivil olmayan grupların gelişmesine imkan verdiği koşullarda gerçekleşmektedir. Bu durum, sivil toplumun hem yapıcı hem de olumsuz potansiyele sahip yanını değerlendirebilen mantıklı analizlere ihtiyaç duyulduğuna dair çıkarılan dersin haklılığını göstermektedir.

Devletin rolü eşit derecede önemlidir: Sivil toplum, etkin bir şekilde çalışabilmek için işleyen bir devlet yapısına ihtiyaç duyar. Çatışma sırasında ve sonrasında, devletin güçsüzlüğü ve net olmayan güç ilişkisi-ağları yüzünden; veya güçlü bir otoriter devletin sivil toplumu bastırması dolayısıyla, sivil toplum oldukça zor koşullarla karşı karşıya kalır. Zayıf devletin mevzubahis olduğu bir vakada, devlet yapılarından yargı gücüne ve diğer belirli sivil toplum işlevlerine kadar sivil toplum desteği faaliyet koşullarını düzeltmeye odaklanabilir. Sivil topluma yönelik destek devletin rolünün zayıflamasına neden olmamalı ve karşılıklı olarak sivil toplum ve devletin birbirlerine destekçi olacağı yollar geliştirmelidir. Sivil toplumun gelişmesi için amaçlanan ortamın spesifik özellikleri için daha fazla düşünmeye ihtiyaç var.

Sivil toplum, STK'lardan ibaret değildir: Her ne kadar STK'lar barış-inşasında bir role sahip olsalar da ve en fazla ilgiyi ve desteği STK'lar görseler de, ilgili sivil toplum aktörleri STK'lardan ibaret olmaz. Demokrasi söyleminin gösterdiği üzere sivil toplumun belirli bir işlevini –geçici süre için de olsa- yerine getirecek birçok aktör mevcuttur. Bir dizi ülkeden elde edilen verilere göre, bağışçılar toplumdaki diğer grupların karşısında genellikle birçok ilişkiye halihazırda hakim, ılımlı ve orta-sınıf grupları desteklemektedir. Sivil toplumun eleştirel olan kitle hareketi gibi bir yönü daha fazla temsile ve meşruiyete sahip olmasına rağmen bir kenara itilmektedir. Görüldüğü kadarıyla bağışçılar uygun aktörleri bulmaya kendilerini adanmak yerine zaten bildikleri kişilerle ilişkilerini sürdürmeye devam etmektedir. Aslında, kentli yeni STK'ların çoğu zayıf bir üyelik tabanına sahip olmakla birlikte; ülke çapında siyasi ve etnik temsil sorunları yaşamakta ve genellikle siyasi düzen ile bağlantılı olan kurumlardır. Bağışçılar tarafından yönlendirilen STK-sivil toplum girişimleri, yerelerde sosyal sermaye yaratma ve barış süreçlerini sahiplenme kapasitesinden yoksun olup güçlendirme faaliyetlerine zarar vermekte ve yerel grupları zayıf ve bağımlı bir konumda bırakmaktadır.

Edwards'ın dediği gibi: STK'ların sayısı etkilemek için en kolay şeydir ama aynı zamanda en az önem teşkil edenidir' (2004, s. 95).

STK barış-inşası etkilerine eleştirel değerlendirmeler: STK'ların barış-inşasına etkileri bağlamında iki anahtar niteliğinde ders çıkarılabilir. İlki, STK'lara yönelik bağışçı desteği kentli ve temsil kabiliyeti zayıf yerel STK'lara yaramakta ve genellikle, sivil toplumun ifadesi sayılabilecek, temsili daha yüksek olan diğerlerinin alanlarını daraltmaktadır. Bağışçıların temsili olmayan STK'lara ve hizmet sağlama konusuna odaklanması barış işinin ticarileşmesine ve STK'ların kendi insanlarına karşı değil dışarıdan fon sağlayanlara karşı sorumluluk duymasına neden olmaktadır. İkincisi, STK'ların barış girişimleri makro barış süreçleri üzerinde oldukça kısıtlı bir etkiye sahiptir. Ulusal STK'lar tarafından yapılacak barış girişimlerinin makro seviyedeki doğrudan barış-inşasına etkisi olduğu varsayılır; lakin son çalışmalar göstermektedir ki sadece belirli koşullar altında barışa dair yapılan benzer işler makro barış sürecine etki edebilmektedir.

Çeşitli sivil toplum işlevlerinin zamanlaması ve etkinliği: Barışla alakalı faaliyetlerle ilgili yapılan az sayıdaki çalışmaya göre başarı belirli koşullarda ortaya çıkar. Tipolojiler geliştirmek ve ek kavrayışlar için daha fazla çalışma yapılması gerekmektedir. Barış-inşası hakkında yapılan son dönem etki değerlendirmeleri genellikle proje seviyesindeki müdahalelere bakmakta ve sivil toplumun barış-inşası üzerinde; hangi koşullar altında ve barış-inşasının hangi safhasında ne çeşit etkileri olduğuna ilişkin bir sorgulama yapmamaktadır.

Bütüncül bir görüş/yaklaşım ihtiyacı: Sivil toplumun barış inşa edilirken yapıcı bir rol oynayıp oynayamayacağı sivil topluma ve ihtiyaç duyduğu desteğe ilişkin bütüncül bir yaklaşım gerektirmektedir. Bütüncül yaklaşım, sadece ilgili sivil toplum işlevlerini belirlemek için değil aynı zamanda incelenen sivil toplumun yapısını, sivil toplumun gelişmesini sağlayan veya engelleyen koşulları –sivil toplumun potansiyel tutumunu veya sivil olmayan tarafını ve devletin rolünü anlamayı da kapsayacak şekilde- değerlendirmek için gereklidir.

KAYNAKÇA

- Aall, P. 2001. "What do NGOs Bring to Peacemaking?" In C. Crocker, F. Hampson, F., and P. Aall, eds., *Turbulent Peace*, 365-83. Washington, DC: United States Institute of Peace Press.
- Abiew, F. K., and T. Keating. 2004. "Defining a Role for Civil Society." In T.Keating, and W. A. Knight, *Building Sustainable Peace*, 93-117. Edmonton:University of Alberta Press.
- Accord. 2002. "Owning the Process: Public Participation in Peace Making." Accord Series, Reconciliation Resources, London.
- Almond, G. A., and G.B.J. Powell. 1988. *Comparative Politics Today. A World View*. Glenview, IL: Scott, Foresman/Little, Brown College Division.
- Anderson, M. B. 1999. *Do No Harm. How Aid Can Support Peace or War*. Boulder, CO: Lynne Rienner.
- Anderson, M. B., L. Olson, and K. Doughty. 2003. *Confronting War: Critical Lessons for Peace Practitioners*. Cambridge, MA: The Collaborative for Development Action.
- Anderson, K., and D. Rieff. 2004. "Global Civil Society: A Skeptical View." In H.Anheier, M. Glasius, and M. Kaldor, eds., *Global Civil Society 2004/5*. London: Sage.
- Appiagyei-Atua, K. 2005. "Civil Society, Human Rights and Development in Africa: A Critical Analysis." <http://www.peacestudiesjournal.org.uk/> (January, 10, 2006).
- Armon, J., R. Sieder, and R. Wilson. 1997. *Negotiating Rights. The Guatemalan Peace Process*. London: Conciliation Resources.
- Atieh, A., et al. 2004. "Peace in the Middle East: P2P and the Israeli-Palestinian Conflict." United Nations Publications UNIDIR, Geneva..
- Austin A., M. Fischer, and N. Ropers. 2004. "Transforming Ethnopolitical Conflict." *The Berghof Handbook*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Badelt, C. 1997. *Handbuch der Nonprofit Organization. Strukturen und Management*. Stuttgart, Schäffer- Poeschel.
- Bailey, S. 1985. "Non-official Mediation in Disputes. Reflections on Quaker Experience." *International Affairs*, 61 (2), 205-22.
- Barnes, C. 2005. "Weaving the Web: Civil-Society Roles in Working with Conflict and Building Peace." In Paul van Tongeren, et al., eds., *People*
- Building Peace II, Successful Stories of Civil Society*, 7- 24. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers.
- Belloni, R. 2001. "Civil Society and Peacebuilding in Bosnia and Herzegovina." *Journal of Peace Research*, 38 (2), 163-80.
- . 2006. "Civil Society in War-to-Democracy Transitions." Paper presented at the 47th Annual Convention of the International Studies Association, San Diego, March 24 and book chapter in: A. Jarstad, and T. Sisk, eds., *War-to-Democracy Transitions: Dilemmas of Democratization and Peace-building in War-Torn Societies*.
- Bercovitch, J., and J.Z. Rubin. 1992. *Mediation in International Relations. Multiple Approaches to Conflict Management*. London: St. Martin's Press.
- Berman, M. R., and J.E. Johnson. 1977. *Unofficial Diplomats*. New York, NY: Columbia University Press.
- Birle, P. 2000. "Zivilgesellschaft in Südamerika. Mythos und Realität." In W. Merkel, *Systemwechsel 5. Zivilgesellschaft und Transformation*, 231-71. Opladen: Leske+Budrich.

- Bliss, F. 2003. "Was ist Zivilgesellschaft?" E + Z Entwicklung und Zusammenarbeit, 5/2003, 195-9.
- Bloomfield, D. 1995. "Towards Complementarity in Conflict Management. Resolution and Settlement in Northern Ireland." *Journal of Peace Research*, 32 (2), 151-64.
- BMZ. Bundesministerium für wirtschaftliche Entwicklung und Zusammenarbeit. 2005. Förderung von Demokratie in der deutschen Entwicklungspolitik, Ein Positionspapier des BMZ, Bonn.
- Bogner, A. 2004. Ethnizität und die soziale Organisation physischer Gewalt. Ein Modell des Tribalismus in postimperialen Kontexten. In, J. M. Eckert: Anthropologie der Konflikte. Georg Elwerts Konflikttheoretische Thesen in der Diskussion. Bielefeld: Transcript Verlag, 58-87.
- Boutros-Ghali, B. 1992. An Agenda for Peace. Available online at: <http://www.un.org/Docs/SG/agpeace.html>.
- Bush, K. 1998. "A Measure of Peace. Peace and Conflict Impact Assessment of Development Projects in Conflict Zones." Working Paper No.1. Ottawa: IDRC. ———. 2005. "Fighting Commodification and Disempowerment in the Development Industry." www.berghof-handbook.net.
- Carbonnier, G. 1998. "Conflict, Post-war Rebuilding and the Economy. A Critical Review of the Literature." The War-torn Society Project Occasional Paper No. 2. Geneva: UNRISD.
- Cardoso, H.F. 2003. "Civil Society and Global Governance." Contextual Paper for High Level Panel on UN-Civil Society, New York.
- Carnegie Commission. 1997. Preventing Deadly Conflict: Final Report. Reports the findings of the Commission's work over three years.
- Centre for the Future State. 2005. Signposts to More Effective States. Responding to Governance Challenges in Developing Countries. Brighton: Institute of Development Studies.
- Chabal, P., and J-P Daloz. 1999. Africa Works. Disorder as Political Instrument. Oxford.
- Challand, B. 2005. "The Power to Promote and to Exclude: External Support to Palestinian Civil Society." PhD thesis submitted at the European University Institute Florence.
- Church, C., and M. Rogers. 2006. Designing for Results: Integrating Monitoring and Evaluation into Conflict Transformation Programs. Washington, DC: Search for Common Ground/Alliance for Peace for Peacebuilding/US Institute for Peace.
- Church, C., and J. Shouldice. 2002. Conflict Resolution Evaluation. Framing the State of Play. Derry: Initiative on Conflict Resolution and Ethnicity.
- . 2003. Conflict Resolution Evaluation. Part II: Emerging Theory and Practice. Derry: Initiative on Conflict Resolution and Ethnicity.
- Clark, J. 2003. Worlds Apart, Civil Society and the Battle for Ethical Globalization. Bloomfield, CT: Kumarian Press.
- Coletta, N., and M. Cullen. 2000. Violent Conflict and the Transformation of Social Capital, Lessons from Cambodia, Rwanda, Guatemala, and Somalia. Washington, DC: World Bank.
- Collier, P., L. Elliott, H. Hegre, A. Hoeffler, M. Reynal-Querol, and N. Sambanis. 2003. Breaking the Conflict Trap. Civil War and Development Policy. New York: Oxford University Press.

- Crocker, C. A., F.O. Hampson, and P. Aall. 2001. *Turbulent Peace. The Challenges of Managing International Conflict*. Washington, DC: United States Institute of Peace Press.
- Croissant, A. 2003. *Demokratie und Zivilgesellschaft in Ostasien*. Nord-Süd aktuell, 2/2003, 239-60.
- Croissant, A., H. Lauth, H., and W. Merkel. 2000. "Zivilgesellschaft und Transformation. Ein internationaler Vergleich." In W. Merkel, *Systemwechsel 5. Zivilgesellschaft und Transformation*. 9- 49. Opladen: Leske+Budrich.
- Cuhadar, E. 2004. "Evaluating Track Two Diplomacy in Pre-Negotiation: A Comparative Assessment of Track two Initiatives on Water and Jerusalem in the Israeli-Palestinian Conflict." Ph.D. Dissertation. Syracuse University, Syracuse, NY.
- Curle, A. 1971. *Making Peace*. London: Tavistock Publications.
- Czempiel, E. 1972. *Schwerpunkte und Ziele der Friedensforschung*. München: Kaiser. DAC. Development Assistance Committee. 2005. "Tip Sheet on Civil Society and Conflict." www.oecd.org/dac/conflict/tipsheets.
- D' Estrée, T., et al. 2001. "Changing the debate about 'Success' in Conflict Resolution Efforts." *Negotiation Journal*, 17 (2), 101-13.
- De Soto, A., and G. Del Castillo. 1994. "Obstacles to Peacebuilding." *Foreign Policy*, 24 (2), 69-83.
- Debiel, T., and U. Terlinden. 2005. "Promoting Good Governance in Post-Conflict Societies." Discussion Paper. Eschborn: Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit.
- Debiel, T., S. Klingebiel, A. Mehler, and U. Schneckener. 2005. *Between Ignorance and Intervention. Strategies and Dilemmas of External Actors in Fragile States*. Bonn: Development and Peace Foundation.
- Debiel, T., and M. Sticht. 2005. "Towards a New Profile? Development, Humanitarian and Conflict- Resolution NGOs in the Age of Globalization." Institute for Development and Peace INEF, Report no. 79, Duisburg.
- Deutscher Bundestag. 2002. *Bericht der Enquete-Kommission 'Zukunft des Bürgerschaftlichen Engagements.'* Bürgerschaftliches Engagement. Auf dem Weg in eine zukunftsfähige Bürgergesellschaft. Drucksache 14/8900. Berlin: Deutscher Bundestag.
- DFID. 2001a. *Civil Society Policy for DFID Nigeria*. London: Department for International Development.
- . 2001b. *Making Government Work for Poor People: Building State Capability*. London: Department for International Development.
- . 2005a. *Civil Society*, www.dfid.gov.uk.
- . 2005b. *Why We Need to Work More Effectively in Fragile States*. London: Department for International Development.
- Diamond, L., and J. McDonald. 1996. *Multi-Track Diplomacy, A Systems Approach to Peace*. West Hartford, CT: Kumarian Press.
- Duffield, M. 2001. *Global Governance and the New Wars. The Merging of Development and Security*. London: Zed Books.
- Edwards, M. 2004. *Civil Society*. Cambridge: Polity.
- Eguren, L.E. 2001. "Who Should Go Where? Examples from Peace Brigades International." In L. Reyhler, and T. Paffenholz, eds., *Peacebuilding: A Field Guide*, 28-34. Boulder, CO: Lynne Rienner.

- Eriksson, M., P. Wallensteen, and M. Sollenberg. 2003. "Armed Conflict, 1989-2002." *Journal of Peace Research*, 40 (5), 593-607.
- European Centre for Conflict Prevention. 1999. *People Building Peace. 35 Inspiring Stories from Around the World*. Utrecht: ECCP.
- Eviota, D. 2005. "Grassroots and South-South Cooperation: Bantay Cease-Fire in the Philippines." In P. van Tongeren et al., eds., *People Building Peace II, Successful Stories of Civil Society*, 388-93. Boulder CO: Lynne Rienner Publishers.
- Fast, L., and R. Neufeldt. 2005. "Envisioning Success: Building Blocks for Strategic and Comprehensive Peacebuilding Impact Evaluation." *Journal of Peacebuilding and Development*, 2 (2), 24-41.
- Fisher, R., and L. Keashly. 1991. "The Potential Complementarity of Mediation and Consultation with a Contingency Model of Third Party Intervention." *Journal of Peace Research*, 28 (1), 29-42.
- Fitzduff, M. 2002. *Beyond Violence. Conflict Resolution Processes in Northern Ireland*. New York, NY: Brookings Institute/United Nations University Press.
- Folley, M. 1996. "Laying the Groundwork: The Struggle of Civil Society in El Salvador." *Journal of Interamerican Studies and World Affairs*, 38 (1), 67-104.
- Galama, A., and P. van Tongeren. 2002. *Towards Better Peacebuilding Practice. On Lessons Learned, Evaluation and Aid and Conflict*. Utrecht: European Centre for Conflict Prevention.
- Galtung, J. 1969. "Violence, Peace, and Peace Research." *Journal of Peace Research*, 6 (3), 167-91.
- . 1978. *Peace and Social Structure. Essays in Peace Research, III*. Copenhagen: Christian Ejlers.
- Glasl, F. 1990. *Konfliktmanagement. Ein Handbuch für Führungskräfte und Berater*, Bern/Stuttgart: Verlag Freies Geistesleben.
- Glasius, M. 2004. "Civil Society." On: www.fathom.com (January 10, 2006).
- Goetschel, L., and A. Schnabel. 2005. "Stärkung der Zivilgesellschaft als Mittel der Friedensförderung?"
- Erfahrungen des Afghan Civil Society Forum (ACSF)." Conference Report Swisspeace: Bern. Goodhand, J., et al. 2004. *War Economies in a Regional Context: Challenges of Transformation*. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers.
- Greiter, M. 2003. *Möglichkeiten und Grenzen des institutionalisierten Einbezugs offiziell mandatierter, zivilgesellschaftlicher Prozesse (Track 2) in offizielle Friedensprozesse (Track1). Erkenntnisse für Theorie und Praxis aus den Erfahrungen in Guatemala. Lizenziatsarbeit. Institut für Politikwissenschaft. Bern: Universität Bern*.
- Habermas, J. 1992. "Zur Rolle von Zivilgesellschaft und politischer Öffentlichkeit." In, J. Habermas: *Faktizität und Geltung*, 399-467. Frankfurt A.M.: Suhrkamp.
- Hampson, F. O. 1996. *Nurturing Peace. Why Peace Settlements Succeed or Fail.* Washington, DC: United States Institute of Peace Press.
- Hanlon, J. 1991. *Who Calls the Shots*. Oxford: James Currey.
- Harbom, L., and P. Wallensteen. 2005. "Armed Conflict and Its International Dimensions: 1946-2004." *Journal of Peace Research*, 42 (5), 623-35.
- Harneit-Sievers, A. 2005. "Zivilgesellschaft" in Afrika: Anmerkungen aus historischer Perspektive, Vortrag Humboldt-Universität Berlin, December 2, Manuscript.

- Huntington, S. P. 1993. *The Third Wave. Democratization in the Late Twentieth Century*. Norman, OK: University of Oklahoma Press.
- Ingelstam, M. 2001. "Selecting People, Motivation and Qualifications." In L.Reychler, and T. Paffenholz, eds., *Peacebuilding: A Field Guide*, 21-7. Boulder, CO: Lynne Rienner.
- Jeong, H. 2005. *Peacebuilding in Postconflict Societies: Strategy and Process*. Boulder, London: Lynne Rienner.
- Kaldor, M. 2003. *Global Civil Society: An Answer to War*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Keane, J. 1988. *Civil Society and the State*. London: Verso.
- Kurtenbach, S., and T. Paffenholz. 1994. "Kirchen können in Kriegen vermitteln." *Der Überblick*, 3/94, 16-119.
- Lauth, H. 2003. "Ambivalenzen der Zivilgesellschaft in Hinsicht auf Demokratie und soziale Inklusion." *Nord-Süd aktuell*, 2/2003, 223-32.
- Leader, N., and P. Colenso. 2005. "Aid Instruments in Fragile States." PRDE Working Paper, 5 January. London: Department for International Development.
- Lederach, J. P. 1997. *Building Peace. Sustainable Reconciliation in Divided Societies*. Washington, DC: United States Institute of Peace Press.
- Leonhardt, M. 2002. "Lessons Learned from Peace and Conflict Impact Assessment (PCIA)." *Journal of Peacebuilding and Development*, 1 (1), 39-56.
- Lewis, D. 2002. "Civil Society in African Contexts. Reflections on the Usefulness of a Concept." *Development and Change*, 33 (4), 569-86.
- Linder, W. 1994. *Swiss Democracy: Possible Solutions to Conflict in Multicultural Societies*. Macmillan.
- Merkel, W. 1999. *Systemtransformation. Eine Einführung in die Theorie und Empirie der Transformationsforschung*. Opladen: Leske+Budrich.
- . 2000. *Systemwechsel 5. Zivilgesellschaft und demokratische Transformation*. Opladen: Leske+Budrich.
- Merkel, W., and H. Lauth. 1998. "Systemwechsel und Zivilgesellschaft. Welche Zivilgesellschaft braucht die Demokratie?" *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 6 (7), 3-12.
- Miall, H., O. Ramsbotham, and T. Woodhouse. 1999. *Contemporary Conflict Resolution*. Cambridge: Polity Press.
- Mitchell, C. 2005. *Conflict, Social Change and Conflict Resolution. An Enquiry*. In D. Bloomfield, M.
- Fischer, and B. Schmelzle, eds., *Berghof Handbook for Conflict Transformation*. Berlin: Berghof Research Center for Constructive Conflict Management, Available online at <http://www.berghof-handbook.net>.
- Molkentin, G. 2002. *Kriegursachen und Friedensbemühungen in Guatemala*. Frankfurt A.M.: Peter Lang.
- Moltmann, B. 2004. "Die 'Friedensindustrie' als Konfliktmotor? Das Beispiel Nordirland." In S. Kurtenbach and P. Lock, *Kriege als (Über)Lebenswelten. Schattenglobalisierung, Kriegsökonomien und Inseln der Zivilität*, 236-48. Bonn: Dietz Verlag.
- Neubert, D. 2001. "Die Globalisierung eines Organisationsmodells: Nicht-Regierungsorganisationen in Afrika." In, U. Bauer, H. Egbert, and F. Jäger, eds., *Interkulturelle Beziehungen und Kulturwandel in Afrika*, 51-69. Frankfurt am Main: Peter Lang.

- OECD. 2001. *Helping Prevent Violent Conflict. The DAC Guidelines*. Paris: Organization for Economic Cooperation and Development.
- . 2005a. “Principles for Good International Engagement in Fragile States. Learning and Advisory Process on Difficult partnerships (LAP).” Paris: Organization for Economic Cooperation and Development.
- . 2005b. “Piloting the Principles for Good International Engagement in Fragile States. Fragile States Group (FSG)-Concept Note.” Paris: Organization for Economic Cooperation and Development.
- Ohanyan, A. with J. Lewis. 2005. “Politics of Peacebuilding: Critical Evaluation of Interethnic Contact and Peace Education in Georgia-Abkhaz Peace Camp, 1998-2002.” *Peace and Change*, Vol. 30, No. 1, 57-84.
- Orjuela, C. 2004. “Civil Society in Civil War, Peace Work and Identity Politics in Sri Lanka,” PhD Dissertation, Department of Peace and Development Research, University Göteborg.
- Paffenholz, T. 1998. *Konflikttransformation durch Vermittlung. Theoretische und praktische Erkenntnisse aus dem Friedensprozess in Mosambik (1995-1996)*. Mainz: Grunewald.
- . 2001a. “Western Approaches to Mediation.” In, L. Reyhler, and T. Paffenholz, eds., *Peacebuilding. A Field Guide*, 75-81 Boulder, CO: Lynne Rienner.
- . 2001b. “Designing Intervention Processes. Conditions and Parameters for Conflict Transformation.” In M. Fischer and N. Ropers, eds., *Berghof Handbook for Conflict Transformation*. Berlin: Berghof Research Center for Constructive Conflict Management, Available online at: <http://www.berghof-handbook.net>.
- . 2003. *Community-based Bottom-up Peacebuilding. The Development of the Life and Peace Institute's Approach to Peacebuilding and Lessons Learned from the Somalia Experience (1990-2000)*. Uppsala: Life and Peace Institute.
- . 2003b. *Experiences Gained from ATP in Sri Lanka*. Eschborn: GTZ.
- . 2005a. “Third Generation PCIA.” In D. Bloomfield, M. Fischer and B. Schmelzle, eds., *Berghof Handbook for Conflict Transformation*. Berlin: Berghof Research Center for Constructive Conflict Management, Available online at <http://www.berghof-handbook.net>.
- . 2005b. “Peace and Conflict Sensitivity in International Cooperation. An Introductory Overview.” *Internationale Politik und Gesellschaft*, 4/2005, 63-82.
- . 2006. “Civil Society functions in peacebuilding and options for coordination with track 1 conflict management during negotiations: Theoretical considerations and a short analysis of civil society involvement during negotiations in Guatemala and Afghanistan.” Paper presented at the 47 Annual Convention of the International Studies Association, San Diego, March 23.
- Paffenholz, T., M. Damgaard, and D. Prasain. 2004. “UNDP: Support for Peace and Development Initiatives in Nepal.” Review Report.
- Paffenholz, T., and L. Reyhler. 2005. “Towards Better Policy and Programme Work in Conflict Zones. Introducing the 'Aid for Peace' Approach.” *Journal of Peacebuilding and Development*, 2 (2), 6-23.
- Paris High-Level Forum. 2005. *Paris Declaration on Aid Effectiveness. Ownership, Harmonisation, Alignment, Results and Mutual Accountability*. Washington, DC: World Bank.
- Paris, R. 1997. “Peacebuilding and the Limits of Liberal Internationalism.” *International Security*, 22 (2), 54-89.

- . 2004. *At War's End. Building Peace after Civil Conflict*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Patrick, I. 2001. "East Timor Emerging from Conflicts: The Role of Local NGOs and International Assistance." *Disasters*, 25 (1), 48-66.
- Pearce, J. 2005. "Security and Development. Between Structure and Agency." Presentation at the 11th EADI General Conference 'Insecurity and Development-Regional issues and policies for an interdependent world' at the International Congress Centre in Bonn from 21-4 September.
- Pinkney, R. 2003. *Democracy in the Third World*. Boulder, CO: Lynne Rienner.
- Pouligny, B. 2005. "Civil Society and Post-Conflict Peacebuilding: Ambiguities of International Programmes Aimed at Building 'New' Societies." *Security Dialogue*, Vol. 36/no.4, 495-510, Sage Publications, London.
- Powell, M., and D. Seddon. 1997. "NGOs and the Development Industry." *Review of African Political Economy*, London, 71: 3-10.
- Putnam, R.D. 1993. *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton NJ: Princeton University Press.
- . 2000. *Bowling Alone: The collapse and Revival of American Community*. New York: Simon and Schuster.
- . 2002. *Democracies in Flux: The Evolution of Social Capital in Contemporary Society*. Oxford: Oxford University Press.
- Reimann, C., and N. Ropers. 2005. "Discourses on Peace Practices: Learning to Change by Learning from Change?" In P. van Tongeren et al., eds., *People Building Peace II, Successful Stories of Civil Society*, 29-43. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers.
- Reychler, L., and T. Paffenholz. 2001. *Peacebuilding. A Field Guide*. Boulder, CO: Lynne Rienner.
- Richmond, O., and H. Carey. 2006. *Subcontracting Peace. NGOs and Peacebuilding in a Dangerous World*. Aldershot: Ashgate.
- Ropers, N., and T. Debiel. 1995. *Friedliche Konfliktbearbeitung in der Staaten-und Gesellschaftswelt*. Bonn: Dietz Verlag.
- Rüb, F. 2000. "Von der zivilen zur unzivilen Gesellschaft: Das Beispiel des ehemaligen Jugoslawien." In W. Merkel, *Systemwechsel 5. Zivilgesellschaft und demokratische Transformation*, 173-201. Opladen: Leske+Budrich.
- Rupesinghe, K. 1995. *Conflict Transformation*. London: St. Martin's Press.
- Salamon, L.M., and H.K. Anheier. 1997. "The Third Worlds's Third Sector in Comparative Perspective." Working Papers of the John Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project, no. 24, Baltimore, MD.
- Salamon, L.M., H.K. Anheier, R. List, R., S. Toepler, and W.S. Sokolowski. 1999. *Global Civil Society, Dimensions of the Nonprofit Sector*. The John Hopkins Center for Civil Society Studies, Baltimore, MD.
- Schade, J. 2002. "Zivilgesellschaft. Eine vielschichtige Debatte." Institut für Entwicklung und Frieden der Universität Duisburg Report Nr. 59. Duisburg: INEF.
- Schmidt, S. 2000. "Die Rolle von Zivilgesellschaften in afrikanischen Systemwechseln." In W. Merkel, *Systemwechsel 5. Zivilgesellschaft und Transformation*, 295-334. Opladen: Leske+Budrich.
- Schreiber, W. 2004. *Das Kriegsgeschehen 2003. Daten und Tendenzen der Kriege und bewaffneten Konflikte*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.

- SIDA. 2005. SIDA's Policy for Civil Society: The Objective of SIDA's Cooperation with Civil Society, www.sida.se.
- Smith, D. 2003. Towards a Strategic Framework for Peacebuilding. The Synthesis Report of the Joint Utstein Study on Peacebuilding. Oslo: Peace Research Institute Oslo.
- Sorbo, G., J. Macrae, and L. Wohlegemuth. 1997. NGOs in Conflict: An Evaluation of International Alert. Bergen: Chr. Michelsen Institute.
- Spurk, C. 1998. The Role of the Churches in the Process of Democratization in Kenya. EED, Bonn.
- . 2002. "Media and Peacebuilding: Concepts, Actors and Challenges." KOFF Working Paper no.1/2002, Swisspeace, Berne.
- Stanley, W., and D. Holiday. 2002. "Broad Participation, Diffuse Responsibility. Peace Implementation in Guatemala." In S. J. Stedman, D. Rothchild, and E. Cousens, eds., Ending Civil Wars. The Implementation of Peace Agreements, 421-61. Boulder, CO: Lynne Rienner.
- Stedman, S. J. 1993. "The End of the Zimbabwean Civil War." In R. Licklider, ed., Stopping the Killing. How Civil Wars End, 125-63. New York: Oxford University Press.
- . 1997. "Spoiler Problems in Peace Processes." *International Security*, 22 (2), 5-53.
- Stedman, S. J., D. Rothchild, and E. M. Cousens, eds. 2002. Ending Civil Wars. The Implementation of Peace Agreements. Boulder, CO: Lynne Rienner.
- Stewart, S. 1997. "Happy Ever After in the Marketplace. Non-governmental Organizations and Uncivil Society." *Review of African Political Economy*, 24 (71), 11-34.
- Stiefel, M. 2001. "Participatory Action Research as a Tool for Peacebuilding. The WSP Experience." In L. Reyhler, and T. Paffenholz, eds., Peacebuilding. A Field Guide, 265-76. Boulder, CO: Lynne Rienner.
- Strand, A., H. Toje, A. Jerve, and I. Samset. 2003. "Community Driven Development in Contexts of Conflict." Concept Paper Commissioned by ESSD, World Bank. Bergen: Chr. Michelsen Institute.
- Tongeren, van P., M. Brenk, M. Hellema, and J. Verhoeven. 2005. People Building Peace II. Successful Stories of Civil Society. Boulder, CO: Lynne Rienner.
- Tongeren, van P., J. Verhoeven, and J. Wake. 2005. "People Building Peace. Key Messages and Essential Findings." In, P. van Tongeren, M. Brenk, M. Hellema, and J. Verhoeven, eds., People Building Peace II. Successful Stories of Civil Society, 83-93. Boulder, CO: Lynne Rienner.
- UN Secretary-General. 2001. Prevention of Armed Conflict. New York, NY: United Nations.
- . 2005. In Larger Freedom. Towards Development, Security and Human Rights for All. New York, NY: United Nations.
- United Nations. 2003. "UN System and Civil Society: An inventory and Analysis of Practices." Background Paper for the Secretary-General's Panel of Eminent Persons on United Nations Relations with Civil Society, May.
- UN General Assembly. 2005. 2005 World Summit Outcome. New York, NY: United Nations.
- USAID. 2005. Increased Development of a Politically Active Civil Society, www.usaid.gov/our_work/democracy_and_governance/technical_areas/civil_society/
- Uvin, P. 1998. Aiding Violence. The Development Enterprise in Rwanda. WestHartford, CT: Kumarian Press.

- Varshney, A. 2002. *Ethnic Conflict and Civic Life: Hindus and Moslems in India*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Walter, B. 1997. "The Critical Barrier to Civil War Settlement." *International Organization*, 51 (3), 335- 64.
- Wanis-St.John, A., and D. Kew. 2006. "The Missing Link? Civil Society, Peace Negotiations: Contributions to Sustained Peace." Paper presented at the 47th Annual Convention of the International Studies Association, San Diego, March 23.
- World Bank. 2002. *World Bank Group Work in Low-Income Countries under Stress. A Task Force Report*. Washington, DC: World Bank.
- . 2003. *Enabling Environments for Civic Engagement in PRSP Countries*. Washington, DC: World Bank.
- . 2005a. *Toward a Conflict-Sensitive Poverty Reduction Strategy. Lessons from a Retrospective Analysis*. Washington, DC: World Bank.
- . 2005b. *Synthesis Report Angola Civil Society Assessment Tool*. Washington, DC: World Bank.
- . 2005c. *Synthesis Report Guinea Bissau Civil Society Assessment Tool*. Washington, DC: World Bank.
- . 2005d. *Engaging Civil Society Organizations on Conflict-Affected and Fragile States. Three African Country Case Studies*. Washington, DC: World Bank.
- Zartman, I. 1989. *Ripe for Resolution. Conflict and Intervention in Africa*. New York: Oxford University Press.